

Tudományos és Műszaki Tájékoztatás

Könyvtár- és információtudományi
szakfolyóirat

60. évfolyam
HU ISSN 0041-3917

2013/09

Tartalom

Ajánló

MENDER Tiborné: **Mindig magasabbra!**

Cikkek

HORVÁTH István – OSZTROZICS Katalin: Komplex akadálymentesítés. A KMOP pályázat megvalósítása az OIK-ban	367
PAPP Annamária: Idegennyelvű gyűjtemény – értékek és kihívások	377
PANCSOSZ Alexandra: A nemzetiségi dokumentumellátás története a kezdetektől napjainkig	383
FÖLDI Tamás: Kávészünet a Facebookon – az Országos Idegennyelvű Könyvtár jelenlétéről a közösségi médiában	393
HORVÁTH István: Milyen messze van Dánia? Egy Dániai tanulmányút tapasztalatainak hasznosíthatósága egy országos szakkönyvtárban	398

Beszámolók • Szemlék • Referárumok

KISZL Péter (szerk.): „Hallgatót tolláról“ . Trendek a hazai és nemzetközi könyvtárügyben (Ism.: Kóródy Judit)	406
--	-----

Scientific and Technical Information

Hungarian journal of library and information science

Vol. 60 • 2013/09

Summaries

HORVÁTH, I. – OSZTROZICS, K.: **Complex measures to ensure accessibility in the National Library of Foreign Literature (OIK), Budapest** 367

The article presents how the accessibility tasks were planned and solved at a national special library from EU grant funds. The large-scale, complex development was carried out within a CHOP (Central Hungary Operational Programme) project. The article describes both development principles and practical implementation.

PAPP, A.: **A foreign-language collection – values and challenges** 377

The article provides insight into the history of the multilingual collection of OIK, highlighting the factors which have contributed to the formation of the current collection. Stresses the values represented by the multilingual collection, discusses the challenges faced by the Library and its collection, as well as the Library's response strategies.

PANCSOSZ, A.: **History of document supply to national minorities in Hungary from the beginning to our days** 383

Library supply to national minorities belongs to the responsibilities of libraries since the 1970s. The paper describes how related services began and developed, as well as the current system seeking to supply documents to national minorities coordinated by OIK.

FÖLDI, T.: **Coffee break on Facebook – OIK's presence in social media**393

By now the use of Web 2.0 applications has become a part of everyday library practice. In particular, it is important to write blogs and be present on social networking sites, such as Facebook, to strengthen communication and to keep contact with users, as well as to market library services. This paper looks at two, frequently and effectively used social media tools of OIK – its blog (under the title Coffee break) and its Facebook page –, describing the role of these two media in the Library's practice with illustrations and statistical data.

HORVÁTH, I.: **How far is it to Denmark? Usability of the lessons of a study tour in a national special library**398

The article is about the chance of getting acquainted with the best practices of operating the Danish library system in the course of a study visit. During the trip different types of libraries have been visited. It was a good opportunity to gain experiences, to compare them and search analogous features with the Hungarian library systems. Some elements worth following have been identified: high-quality central services with access from anywhere, good adaptation to local features, practically completely free services, and the extreme importance of providing a good infrastructure for educational, cultural and social activities. The differences in social, economic and cultural backgrounds must, however, be always considered, as models cannot be adopted without any changes but should be adjusted to the specific environment.

Komplex akadálymentesítés. A KMOP pályázat megvalósítása az OIK-ban

Az akadálymentesítés, a szolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása időszerű feladatként jelenik meg a közintézmények előtt. Ennek elvégzéséhez nem könnyű forrást találni, de még a forrás rendelkezésre állása esetén sem vagyunk túl a nehezen, sőt talán nem is itt kell kezdődnie a történetnek.

Az akadálymentesség eszméje

„Mert közös a világunk: nincs külön világ az épek és egy másik a fogyatékosokkal élők számára, egyetlen világ van, s valamennyiünknek abban kell élnünk, emberséges békességben” – írja *Könczei György* az esélyegyenlőségről, fogyatékosokról szóló átfogó munkájának bevezetőjében [1]. Alapvetően ennek a szemléletnek kell meghatározni azoknak az intézményeknek a munkáját, amelyek a kirekesztés nélküli nyilvánosságot képviselő intézmények közé tartoznak.

Minden ember számára a társadalmi életben való részvétel, érvényesülés lehetőségét kell megteremteni, mindenkinek a maga helyén, a maga sajátos eszközeivel.

A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló, többször módosított 1998. évi XXVI. törvény [2] jelentette a mérföldkövet a hazai jogalkotásban ebben a témában. Az „Esélyegyenlőségi Törvény” kiegészülve az Országos Fogyatékosügyi Programmal, amely az esélyegyenlőség megteremtéséhez szükséges intézkedéseket határozza meg, illetve az ehhez kapcsolható Cselekvési Terv - amely a szakmapolitikai intézkedéseket tartalmazza - jelenti a törvényi háttérrel, elvi alapot az akadályok ledöntéséhez.

Az esélyegyenlőségi törvényben alapvető jogként szerepel a közlekedés, a támogató szolgálat a segédeszközök igénybevétele mellett, az épített környezet és a kommunikációs felületek akadálymentes használatához való jog.

A tudásalapú társadalomban - amelyben az információnak, az információhoz való gyors, pontos hozzáférésnek igen nagy jelentősége van – az információ érzékelésében és értelmezési lehető-

ségének biztosításában kell a megfelelő segítséget nyújtani [3].

Megfelelően kialakított környezet hiányában a fogyatékos emberek hátrányos helyzetbe kerülnek a társadalom többi tagjával szemben.

Az akadálymentesség a fizikai és szellemi gátak áthidalását jelenti. Akkor tekinthető egy építmény akadálymentesnek, ha annak kényelmes, biztonságos, önálló használata minden ember számára biztosított, ide értve azokat is, akiknek ehhez speciális eszközökre, létesítményekre és műszaki megoldásokra van szükségük [4].

A fogyatékos emberek számára könyvtári viszonylatban az akadálymentesség azt jelenti, hogy megfelelő kialakítás mellett, saját igényeik szerint használják a könyvtárak különféle szolgáltatásait. Abból az alapelvből kell kiindulni, hogy a könyvtárnak ugyanazon funkciókat kell betöltenie a fogyatékos emberek könyvtári ellátásában, mint a többi állampolgár ellátása során. A hátrányos helyzetű használók is a tanulás, továbbképzés, a munkavégzés, a mindennapi életvitel információkkal való megkönnyítését, a rekreáció lehetőségét, a közösségi élmény megélését várják joggal a könyvtáraktól. Különbség csak az információ elérésének módjában van, ezeket kell a könyvtáraknak számba venni, és a megfelelő eszközöket, elérési módokat megteremteni [5.]

„A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény, valamint ágazati törvényünk, a könyvtári ellátásról szóló 1997. évi CXL. törvény tökéletesen harmonizál egymással. Az utóbbi – kerülve minden taxatív felsorolást – egész egyszerűen kimondja: a könyvtárnak mindenki számára biztosítani kell az információhoz való hozzáférést. Az említett másik törvény viszont megvilágítja számunkra, hogy mikor

tekinthető az információ hozzáférhetőnek: ha azt a fogyatékos személy érzékelni és értelmezni tudja. A 2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról kifejezetten állami kötelezettségnek tekinti az esélyegyenlőség előmozdítását és a törvény hatályát tételesen is kiterjeszti a könyvtárakra (a muzeális és a közművelődési intézményekkel együtt felsorolva).” [6].

A könyvtárak szolgáltatásai, hozzáférhetőségük és alkalmasságuk a fogyatékosokkal élők számára négy területre csoportosíthatók. A fizikai hozzáférés (az épületekhez, helyiségekhez, szolgáltatópultokhoz, munkahelyekhez, polcokhoz stb.), az intellektuális hozzáférés (az információhordozók tartalmához, beleértve az alternatív formátumú anyagok rendelkezésre állását, az adaptált munkahelyeket és a speciális szoftvereket), a virtuális hozzáférés (azok számára, akik a könyvtárépületet nem tudják fölkeresni), valamint a könyvtári dolgozók képzése a fogyatékos emberek kiszolgálására [7].

A tényleges akadálymentesség eszméjének megvalósítása ezeknek a területeknek a tudatos fejlesztésével érhető el. Az akadálymentesség valójában azonban sokkal többeket érint, mint az elsődleges célcsoportként meghatározott fogyatékos emberek.

Az akadálymentesítés folyamata könyvtárunkban

Az *Országos Idegennyelvű Könyvtár (OIK)* az elmúlt évtizedben az akadálymentesítés területén kisebb projektek megvalósításával haladt előre. Tevékenységének, szolgáltatásainak hosszú távú fejlesztése során – a minőségi könyvtári ellátás kritériumait figyelembe véve – kiemelt területnek tekinti a fogyatékosokkal élő használók igényeinek minél teljesebb körű szolgálatát.

Az OIK 2005 végére, az intézmény dolgozóinak hatékony közreműködésével elkészítette első Stratégiai Tervét, amely a 2006-2008 közötti időszakra meghatározott kulcsfontosságú fejlesztési területeket tartalmazta. Az esélyegyenlőség biztosítása részét képezte az anyagnak, annak mellékleteként „Munkanyag az Országos Idegennyelvű Könyvtár tényleges akadálymentességének kialakításához” címmel. [8.] A 2009-2013 évi stratégiának is részét képezi az akadálymentesítés. [9] Az akadálymentesítés eszméjét, szemléletét követve a lehetséges

átalakításokat, szolgáltatásbővítéseket a 2008-ban közzétett akadálymentesítési stratégiai terv jelentette, amely a tényleges feladatok számbavételét és az auditálás folyamatának leírását tartalmazza. [10] A 2010–2011-ben megvalósított, jelen cikkben bemutatott KMOP 4.4.2 „Komplex akadálymentesítés az Országos Idegennyelvű Könyvtárban” című pályázattal gyakorlatilag azokat a törekvéseket sikerült megvalósítani, amelyet akkor megálmodtunk.

Az eddig elvégzett munkálatok, beruházások megvalósításában nagy szerepe volt az intézmény vezetésének elkötelezett magatartása.

A könyvtárak számára meglévő jogszabályok, ajánlások, irányelvek általános megközelítésben tartalmazzák azokat az elveket, amelyek mentén haladhat a munka, de minden intézmény az adott hely kondícióinak és a szolgáltatások megvalósíthatóságának felmérése alapján alakíthatja ki tevékenységét.

Az épített környezet átalakítása, eszközök beszerzése

Az akadálymentesítés folyamatát tekintve elsőként 2000-ben egy lift megépítésére került sor, amely lehetővé tette, hogy a beiratkozás és a kölcsönzési adminisztráció mellett, az emeleti szolgáltató terek, így a szabadpolcos övezet, a zeneműtár, az olvasóterem, a folyóirat-olvasó, a nyelvstúdió és a számítógépes munkaállomások is bárki számára megközelíthetők legyenek. Ezen kívül a második emeleten egy akadálymentesített mosdó is kialakításra került.

2001-ben a zeneműtár bútorzatának beépítésével egyidejűleg rámpák beillesztésére is sor került, amelyek segítségével a terem nagy része bejárható kerekesszékekkel is. A könyvtár bejárati rámpájának kialakításával az épületbe történő bejutást igyekeztünk megkönnyíteni.

A 2003-tól 2005-ig tartó munkálatok eredményeként a belső udvar lefedése és a burkolat helyreállítása megtörtént, így a lift teljesen „szárazon” megközelíthető. 2004-ben, a nyár folyamán, a fedett udvar ajtóinak cseréjét is elvégeztük (automata!). Ezáltal egy kellemes olvasói tér jött létre. Pályázati pénzforrás segítségével olyan számítógépes munkaállomást telepítettünk, amely speciális szoftvereket, nagy monitort, Braille-billentyűzetet biztosít a látássérült olvasóink számára, ezt az internetes övezetben helyeztük el. 2005 nyarán a földszinten

is egy akadálymentesített mosdó kialakítására került sor.

2006 áprilisától a Magyar Tolókocsi Alapítvány jóvoltából egy kerekesszék áll a mozgásukban akadályozott olvasóink rendelkezésére a könyvtár szolgáltatásainak minél teljesebb körű igénybevételéhez. A kommunikációs akadálymentesítés eredményeképp a kiállítóterem induktív hurokerősítővel való felszerelése történt meg ebben az évben, pályázati forrás felhasználásával. A teremben megtartott programok, előadások, irodalmi rendezvények megértését biztosítjuk a fejlesztéssel. Az induktív hurokerősítővel ellátott terület megfelelő piktogramja a könyvtár honlapján is elhelyezésre került, illetve a forgalmazó és kivitelező cég, a Mindóra Kft. honlapján is szerepel könyvtárunk az akadálymentesítésben résztvevő közintézmények listáján.

Az átalakítások az épület műemlék jellegét is figyelembe véve valósultak meg, a további fejlesztések során is tekintettel kellett (és kell) lenni erre a körülményre.

A könyvtár szolgáltatásait a fogyatékossgal élő olvasók ingyenesen vehetik igénybe és lehetnek teljes jogú könyvtárhasználói intézményünknek.

A szolgáltatási területen dolgozó egyik munkatárs – aki 2007-ben jelnyelvi tolmácsolást szerzett az *ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Karán* – munkaköri leírásában számon kérhető, körülhatárolt feladatként szerepel a fogyatékossgal élő olvasók támogatása.

Az elméleti alapvetések megléte, a könyvtárvezetés elkötelezettsége az akadálymentesség eszméje mellett, a fogyatékossgal élő könyvtárhasználók segítségét végző munkatárs munkája és az elvégzett átalakítások egy folyamat részét jelentik: a tényleges akadálymentesség megvalósítására, az egyenlő esélyű hozzáférés biztosítására irányuló tevékenységünkben. Ezek a fizikai és intellektuális hozzáférés területeit célozzák meg, amelyek figyelembevételével kell könyvtárunknak eleget tenni annak a jogos igénynek, hogy a könyvtárat mindenki a saját igényeinek megfelelően tudja használni, a segítségnyújtás mértéke pedig, a felhasználó akaratától függjön.

A 2011-ig elvégzett átalakítások eredményeképp a szolgáltatásba bevont terek tekintetében részlegesen akadálymentesnek tekinthetjük az épületet. Az elvégzett átalakítások, beruházások csak egy-egy

terület részleges akadálymentesítését oldották meg.

Az elért eredményekre építve, már egy megkezdett folyamat továbbvitelét célozta meg a KMOP projekt, a közönségforgalomba bevont, azaz könyvtári szolgáltatási terek komplex akadálymentesítése formájában.

Az akadálymentesítési pályázat

Ahogy az előzményekből világosan kitűnik, az OIK egyértelmű stratégiával rendelkezett az akadálymentesítés területén, noha a beavatkozás forrásai nem voltak azonosíthatók.

Ebben a helyzetben magától értendő feladatként adódott a megjelenő pályázatok figyelése, a folyamatos forrás keresése. Ritka az olyan alkalom, hogy a pályázati szándékok olyannyira egybeeszenek a kiírással, mint ahogy az OIK akadálymentesítési céljai egybeestek a KMOP 4.4.2. pályázati kiírás [11] feltételeivel. Ez nem jelentette azt, hogy a szoros határidők és a szigorú formai és tartalmi feltételek ne állítottak volna elének komoly feladatokat, de a céljaink hozzáillesztése a pályázati követelményekhez, így sokkal gördülékenyebben ment.

Az is nagy segítséget jelentett, hogy egy uniós TÁMOP pályázatunk (TÁMOP 3.2.4) már megvalósítási szakaszában tartott, így az ott szerzett tapasztalatok jó részét hasznosítani tudtuk ebben a pályázatban is, jóllehet meghatározók a különbségek is, amelyeket szintén gondos figyelemmel kellett kísérni.

Ahogy az az esetek 99%-ában lenni szokott, már a pályázat beadása során előkerültek azok a területek, ahol kompromisszumot kellett kötnünk. Hol az épület fizikai adottságai, hol a reális áron elvégezhető átalakítás szabott határokat a projektnek. Szintén komoly kihívás, amit meg kell említeni – noha a stratégia tervünkben is szerepelt –, hogy mindezeket a fejlesztéseket egy több mint 100 éves műemlék épületben kell kivitelezni, amelynek nehézségi fokát azok ismerhetik igazán, akiknek vannak tapasztalataik ilyen környezetben.

Ezen a ponton jutott fontos szerep az érintettek érdekképviselői szervezeteivel (*Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége = SINOSZ, Magyar Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége = MVGYOSZ, Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége = MEOSZ*) történő konzultációnak, együttműködésnek. A felkért szer-

vezetek és a könyvtár munkatársaival, illetve külső szakembereinek bevonásával a tapasztalatok összegzése és rögzítése teszi lehetővé, hogy a legmegfelelőbb szolgáltatások kialakítását valósítsuk meg. A szervezetektől, az auditálás során, a saját igényeiknek, elvárásaiknak megfelelő ajánlások megfogalmazása mellett, a könyvtári épület adottságait (műemlék), az épületben tevékenykedő intézmény profilját (nyilvános szakkönyvtár) és a könyvtár szolgáltatásait figyelembe vevő egy, a könyvtárra egyedileg kialakított szempontrendszer összeállítását kértük. Ennek segítségével a könyvtár számára jól körvonalazhatók a feladatok a tényleges akadálymentesség megvalósításában. Hiszen a fejlesztés azt a célt szolgálja, hogy azok is hozzáférhessenek a szolgáltatásainkhoz, akiket jelenleg valami akadályozhat ebben. A pályázat során kötelezően alkalmazott rehabilitációs szakmérnök volt a garancia a szabványoknak és előírásoknak megfelelő fejlesztésekre, de az igazán autentikus javaslatokat, tanácsokat – intézményünk véleménye szerint, amellyel a szakmérnök is egyetértett –, azoktól a szervezetektől kellett kérnünk, amelyek nap, mint nap ezekkel a problémákkal foglalkoznak.

Az épület bejárása során kialakított vélemény alapján a könyvtár számára készített ajánlásban rögzítésre kerültek a közös álláspontok; ez maga az auditálás folyamata volt.

A sok egyeztetés után összeállított pályázat kivitelezése során is akadtak buktatók, de (alapvetően) a céljaink alapvetően megvalósultak.

A pályázatban megvalósított fejlesztések

Építési fejlesztések az épületen kívül és a bejáratnál

Első lépésként az intézmény megközelítését biztosító akadálymentes parkoló kialakítását kell megemlítenünk. Talán ez okozta a legtöbb izgalmat, ugyanis az önkormányzati területen elvégzendő munkákhoz szükséges engedélyek megszerzése sokáig húzódott. A parkolóhelyek kialakítására csak az utca túloldalán volt lehetőség, ezért az intézmény oldalán rámpa került még kiépítésre.

Ez után, az intézmény felé haladva, a bejárat átalakítása következett. Itt több beavatkozásra is sor került: a járdaszintet meg kellett emelni, a szintkülönbség kiküszöbölésére, a régi – egyébként is nehezen nyíló –, bejáratú ajtót automatikusan nyílóra kellett kicserélni, továbbá az intézmény bejárat

tát megvilágító régi lámpák helyére újak kerültek, a megemelt járdaszinttől a beiratkozási pultig taktilis (tapintható, érzékelhető) jelek lettek kialakítva.

A területi korlátok miatt nem részleteznénk minden fejlesztést ilyen részletesen, de itt megemlíthetjük, hogy az automata ajtó beépítése során biztosítani kellett a tűzjelző-, valamint a biztonsági rendszerre történő rákötést, valamint a mozgásérzékelők mellett az egy méteres magasságban elhelyezett kézi nyitó gombot is. A mozgásérzékelők beállítása szintén több lépcsős folyamatot jelentett, tekintettel a közvetlenül a forgalmas járdára nyíló ajtóra, valamint a zsilip rendszerű belső automata ajtóra.

Építési fejlesztések az épületen belül és a lift

A pályázat egyik legnagyobb építési munkát jelentő fejlesztése az első emeleti akadálymentes mosdó kialakítása volt. Ezen a szinten található az olvasóterem, a nyelvstúdió és a kölcsönző. A régi helyiségek teljes átépítésére került sor oly módon, hogy megfelelő méretűre bővüljenek az ajtók és a közlekedők, valamint helyet kapjon az akadálymentes mosdó és a pelenkázó.

Ugyanezen a szinten került sor a legtöbb ajtó (1 nyíló, és 4 lengő) átalakítására. Az átalakítás, a nyíló ajtón a méret növelését, a teljes (90 fok feletti) nyitást, és a kitámaszthatóságot jelentette. A lengő ajtók esetén pedig az egyirányú nyitást, és a visszacsukódás, meghatározott (lassú) idejét biztosította. Az ajtók mellett a lépcsők is átalakításra kerültek. Az első lépcsőfokok előtt és az utolsó lépcsőfok után taktilis jelzést helyeztünk el. Ez a műkö lépcsőkön egy érdesített felületű csík, míg a padlószőnyeges lépcsőkön egy eltérő struktúrájú (durvább szövésű, magasabb) szőnyegcsík felragasztását jelenti. Néhány lépcsőnél kapaszkodók kialakítását végeztük el. Szintén a lépcsőkkel kapcsolatos a lépcsőházi világítás javítása, ahol a nagyobb fénymenyiség biztosítására tettünk kísérletet. Sajnos, itt nem sikerült a tervezett mértékű fény biztosítása, ezen a téren maradt még megoldandó feladat.

Az építési munkák részeként végeztük el az „ügyfélpultok” akadálymentesítését, amelynek keretében a ruhatártól a beiratkozáson, a kölcsönzőn, és a tájékoztatón át kialakítottuk a kerekesszékekkel megközelíthető pultokat. Emellett a szabadpolcos térben, a nyelvstúdióban, a zeneműtárban, és az olvasóteremben akadálymentes olvasói asztal került beszerzésre, illetve átalakításra (1. ábra).

1. ábra Kölcsonzópult

is alkalmas liftet már akkor akadálymentesként rendelte meg a könyvtár, és így is került átadásra. Csakhogy az eltelt pár évben megváltozott a követelményrendszer, így amikor a pályázati kiírást összevetettük a lift paramétereivel, kiderült, hogy az akadálymentesség követelményeinek teljesítéséhez jó pár fejlesztést kell végrehajtanunk. Szerencsére az alpműködés és a méretek rendben voltak, így a vezérlő panelek cseréjével és néhány további modul beépítésével sikerült megfelelni az új elvárásoknak. A vezérlő paneleket azért kellett cserélni, hogy a teljes hozzáférhetőség megvalósuljon: elérhető magasságú, vízszintes beépítés, nagy Braille-felirattal ellátott, megvilágított gombok. Új segélyhívó rendszer, valamint hangjelzéssel és hangbemondással (magyar és angol nyelven) kiegészített információs modul került még beépítésre (2. ábra). A kétnyelvű hangbemondás már csak az intézmény sajátosságaiból fakadó követelményként merült fel, bár hosszabb távon más intézményekben is érdemes lehet elgondolkozni a többnyelvű kommunikációs felületeken.

Érdekes feladatnak bizonyult a lift átalakítása. Az intézményben 2000-ben épült, olvasói használatra

2. ábra Lift

Infokommunikációs akadálymentesítés

Az infokommunikációs akadálymentesítés az esélyegyenlőségi projekteknek legalább olyan fontos része kellene, hogy legyen, mint az építési feladatok. Az infokommunikációs akadálymentesítés egyes elemeit szintén építeni, szerelni kellett, így ezek az elemek köthetők az előző fejezetek munkálataihoz, részben azokkal összehangoltan is kellett megvalósítani.

Az „ügyfél pultok” akadálymentesítése például nemcsak a magasztást, szélesítést jelentette, hanem az indukciós erősítő rendszerek beépítését is. Így vált teljessé egy adott ügyfélszolgálati pont akadálymentessége.

Szintén szerelési munkákat igényelt az intézményben elhelyezett információs rendszer (táblák, feliratok, térképek, irányító jelek) cseréje. Ez a terület is megkívánt jó néhány egyeztetést, ugyanis pár éve készült el az (igaz csak részlegesen, de az

intézményi műemlékkörnyezetbe illeszkedő esztétikus) irányító táblák rendszere. Ennek az esélyegyenlőség követelményeinek megfelelő kontrasztú és méretű táblákra való kicserélése, komoly kompromisszumkészséget követelt minden, a fejlesztésben részt vevő partnertől (OIK, rehabilitációs szakmérnök, tervezők, kivitelezők) (3. ábra).

Itt szeretnénk újra kiemelni az érdekképviselői szervezetekkel történő – a már említett – konzultáció fontosságát. Konkrétan a Braille-feliratozási rendszert, az eredeti szándékunk szerint minden táblán alkalmazni kívántuk. Ez viszont komoly problémát okozott, mert a táblák elérhető magasságba helyezése a legtöbb esetben kivitelezhetetlennek tűnt. A Magyar Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége képviselőjével történt egyeztetés során viszont olyan információkat kaptunk, amelyek alapján Braille-feliratos táblák csak szintenként egy helyen, közvetlenül a lift melletti falon kerültek telepítésre (4. ábra).

3. ábra Információs táblák

4. ábra Lift panel

Elmondták, hogy a látássérültek közül sem tudja mindenki olvasni a Braille-feliratokat, valamint aki olvas is Braille-t, ő sem szeret ismeretlen, idegen helyeken végigtapogatni több négyzetméternyi területet. Sokkal nagyobb gyakorlati haszna van számukra a hangostérképnek (amely a honlapról is letölthető), és a személyes segítség igényelhetőségének. Ezeket a kéréseket így is valósítottuk meg.

Ugyanennek az egyeztetésnek az eredményeként vezet a taktilis jelzés az utcáról a beiratkozási pulthoz, ami a bejáratától pár méterre található. Itt a látássérült könyvtárhasználó igénye szerint megkaphatja a hangostérképet, vagy a személyi segítséget. Az épület bonyolult szerkezete miatt az épületen belüli további taktilis jel (a lépcsők kezdetét és végét jelzőket kivéve) a legtöbb esetben csak zavaró lenne.

A látássérülteket érintő fejlesztésként Braille-könyvtárismertető füzet készült, amely szintén megtalálható a beiratkozáson.

A pályázat segítségével beszerezett, az olvasói térbe telepített PC-re felolvasó (JAWS) és nagyító (MAGIC) szoftvereket telepítettünk (5. ábra). A szoftvereket több példányban szereztük be, így az intézmény laptopjaira is tudjuk telepíteni, így módon az épületen belül bármely ponton szolgáltatni tudunk igény szerint ezekkel az akadálymentesített gépekkel.

5. ábra Akadálymentesen használható PC

Az infokommunikációs akadálymentesítés része még az akadálymentes portálfelület. Ezt a fejlesztést nem a pályázat forrásaiból valósítottuk meg, hanem eleve a portálindítás alapcéljai között szerepelt a többnyelvű és akadálymentes verzió megléte. Sajnos, az új verziók, modulok beindítása, frissítése után minden alkalommal ellenőrizni, validálni kell az akadálymentes felületet, mert az új verziók nem mindenben felelnek meg a szabályoknak.

A pályázatban megvalósított beruházásokról, rendelkezésre álló eszközökről a könyvtár portálján egy külön menüpontban tájékozódhatnak az érdeklődők „Akadálymentesen” címszó alatt, itt többek között elérhető a hangostérkép, a könyvtárhasználati szabályzat könnyen érthető formában. Ezzel lehetőségük van a felhasználóknak a könyvtár használhatóságának előzetes feltérképezésére.

Fejlesztések a pályázattal összefüggésben és azon túl

Az uniós pályázatok egyik problémája a rugalmatlanság. Így, ha végrehajtás közben módosulnak a tervek, az már nem igazán illeszthető bele a pályázatba. Erre persze az a válasz, hogy gondosan kell elkészíteni a terveket, akkor nincs szükség módosításra (határidők?). Nos, ebben a kérdésben nyilván nem tudunk igazságot tenni, de mi is beleütköztünk ilyen esetekbe ennél a pályázatnál (is).

Már a tervezésnél felmerült az értelmi fogyatékos-sággal élőknek biztosítandó szolgáltatás kérdése, de az intézmény szakkönyvtári jellegét és tevékenységét figyelembe véve, az értelmi sérült személyekkel kapcsolatosan, alapvetően a kommunikációs akadálymentesítés területére, az épületben történő tájékozódás megkönnyítésére szorítkozhatunk. Egyéb fejlesztést nem terveztünk. A pályázat végrehajtása során jutottunk arra az álláspontra, hogy a használati szabályzatunk egyszerűsített formában történő elkészítése hasznos lehet. Ehhez viszont már szerződés módosításra lett volna szükség, így inkább kerestünk rá pályázaton kívüli forrást, de elkészítettük. Az *Értelmi Fogyatékos-sággal Élők és Segítőik Országos Szövetsége (ÉFOÉS)* munkatársai készítették el a nyomtat-

ványt, amely a honlapon és a beiratkozáson is elérhető.

A munkatársak képzése, valamint az érzékenyítő tréningek, szintén szerves részét képezték a pályázatnak. A külső professzionális tréning után, amelynek során szinte a teljes munkatársi gárda az Ability Parkban (6. ábra) vett részt egy délelőtti foglalkozáson, az intézményen belüli tréningeket – ahol a régi kollégáknál felfrissítjük, az újakkal pedig megismertetjük az intézmény akadálymentes szolgáltatásait, lehetőségeit – rendszeressé tettük, beépítettük az OIK hagyományos eseményei közé. Azon még gondolkozunk, hogy talán érdemes lenne ezeket a tréningeket kicsit kinyitni a szakma előtt, lehet, hogy értékes tapasztalatcsere indulhatna egy-egy ilyen tréning, bemutató alapján.

6. ábra Az Ability Parkban

Összefoglalás

Az intézményi akadálymentesítést mindenképpen komplex feladatként, az intézményi működés szerves részeként érdemes kezelni, értelmezni. Forráshiány esetében is fontos az adott területre vonatkozó stratégiákat, terveket kidolgozni, a problémákat azonosítani, már csak azért is, mert a munkák során kiderülhet, hogy az egyes részterületi problémák megoldásához még sincs szükség komoly forrásokra, csupán szemléletváltásra. Az esélyegyenlőségi problémák megoldásán való gondolkodás már egy komoly és szükséges lépés a tényleges lépések megtétele előtt. Ha pedig egy szoros határidejű pályázat adódik, könnyebb egy kész koncepciót átalakítani, mint egy újat megírni.

Mindenképpen ki kell kérni az érintett csoport képviselőjének véleményét, ez alapvető fontosságú!

A legtöbb esélyegyenlőséget biztosító fejlesztés hasznos azoknak is, akik nem akadályozottak a hozzáférésben (automata ajtó, alacsonyan telepített kapcsolók).

Az ilyen tárgyú fejlesztéseket nem lehet lezárni, mint ahogy egy pályázat lezárul, folyamatosan figyelemmel kell kísérni az igényeket, az új technikai lehetőségeket.

Nem egy lezárt feladatnak tekintjük tehát az akadálymentesítést. Továbbra is vannak még megoldásra váró területek, ugyanakkor elmondható, hogy számunkra az egyik legfontosabb követendő elv: a célcsoportok igényeinek figyelembevételével, az egyedileg meghatározott fejlesztés megvalósítása, hiszen ahogyan „átlagember” sincs, úgy átlagos intézmény sem létezik.

Jegyzetek

1. KÁLMÁN Zsófia – KÖNCZEI György: A Taigetosztól az esélyegyenlőségig. Budapest, Osiris Kiadó, 2002. ISBN 963 389 311 9 p. 21.
2. Az 1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=9980026.TV (Letöltés: 2013 június 13.)
3. Lásd a 2. számú hivatkozást.
4. KÁLMÁN Zsófia – KÖNCZEI György: i. m. p. 507.
5. BARTOS Éva: Koncepció a hátrányos helyzetűek könyvtári ellátására: „A könyvtári terület stratégiai célkitűzései 2003–2007” dokumentum. Felkészülés az Európai Unió csatlakozására című fejezetének

altémája. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 13. köt. 8. sz. 2004. p. 12.

6. BARTOS Éva: i. m. p. 11.
7. PULMAN Digital Guidelines magyar változata <http://mek.oszk.hu/html/irattar/ajanlas/pulman/> (Letöltés: 2013. június 13.)
8. Az Országos Idegennyelvű Könyvtár stratégiai terve 2006–2008. Budapest, OIK, 2006. p. 20–21. <http://www.oik.hu/web/guest/strategiai-tervek> (Letöltés: 2013. június 13.)
9. Az Országos Idegennyelvű Könyvtár stratégiai terve 2009–2013. http://www.oik.hu/c/document_library/get_file?uuid=6dd1df99-97bc-4826-8c4a-bc7a62a7a6ea&groupId=10136 (Letöltés: 2013. június 13.)
10. Az Országos Idegennyelvű Könyvtár akadálymentesítési stratégiája. <http://www.oik.hu/web/guest/akadalymentesitesi-strategia> (Letöltés: 2013. június 13.)
11. TÁMOP 4.4.2 Pályázat az állami fenntartású közintézmények akadálymentesítésére http://www.nfu.hu/megjelent_a_kmop_4_4_2_jelu_all_ami_fenntartasu_kozintezmenyek_akadalymentesitse_cimu_palyazat_dokumentacioja (Letöltés: 2013. június 13.)

Irodalom

1. Az 1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=9980026.TV (Letöltés: 2013 június 13.)
2. BARTHA Csilla – HATTYÁR Helga: Szegregáció, diszkrimináció vagy társadalmi integráció? – A magyarországi siketek nyelvi jogai. = Kontra Miklós, Hattyár Helga (szerk.) Magyarok és nyelvtörvények. Budapest, Teleki László Alapítvány, 2002. ISBN 963 86291 3 4 p. 73–123.
3. BARTOS Éva: Koncepció a hátrányos helyzetűek könyvtári ellátására: „A könyvtári terület stratégiai célkitűzései 2003–2007” dokumentum. Felkészülés az Európai Unió csatlakozására című fejezetének altémája. = Könyv, könyvtár, könyvtáros 13. köt. 8. sz. 2004. p. 10–22.
4. KÁLMÁN Zsófia – KÖNCZEI György: A Taigetosztól az esélyegyenlőségig. Budapest, Osiris Kiadó, 2002. ISBN 963 389 311 9 p. 556.
5. KATSÁNYI Sándor – PIROSNÉ PETŐ Tímea – PILLER Antalné – VÁRHEGYI Ágnes – NAGY Gábor: A vakok könyvtári számítógép-használata. = Könyvtári Figyelő, 52. köt. 2. sz. 2006. p. 269–276.
6. A könyvtár szociális funkciója: Tanulmánygyűjtemény. Budapest, OSZK-KMK, 1995. ISBN 963 201 3247

7. LOVÁSZY László: A jelnyelv európai szemmel. A jelnyelv státusa és annak problematikája az Európa Tanács és az Európai Parlament normaalkotásában. = Esély, 13. köt. 3. sz. 2005. p. 64–72.
8. NAGY Éva: A szombathelyi Berzsényi Dániel Könyvtár Esélyegyenlőségi programja. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 14. köt. 2. sz. 2005. p. 7–12.
9. Az Országos Idegennyelvű Könyvtár akadálymentesítési stratégiája.
http://www.oik.hu/web/guest/akadalymentesitesi-strategia (Letöltés: 2013. június 13.)
10. Az Országos Idegennyelvű Könyvtár stratégiai terve 2006–2008. Budapest, OIK, 2006. p. 3–21.
http://www.oik.hu/web/guest/strategiai-tervek (Letöltés: 2013. június 13.)
11. Az Országos Idegennyelvű Könyvtár stratégiai terve 2009–2013.
http://www.oik.hu/c/document_library/get_file?uuid=6dd1df99-97bc-4826-8c4a-bc7a62a7a6ea&groupId=10136 (Letöltés: 2013. június 13.)
12. PULMAN Digital Guidelines magyar változata *http://mek.oszk.hu/html/irattar/ajanlas/pulman/* (Letöltés: 2013. június 13.)
13. Segédlet a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés megteremtéséhez. Komplex akadálymentesítés
http://www.fszk.hu/api/szakmai_anyagok/segedlet_v6_2009_ebook.pdf (Letöltés: 2013. június 13.)
14. SKALICZKI Judit: Könyvtári szolgáltatás egy nem megfelelően ellátott réteg számára: a siket és hallássérült könyvtárhasználók. = Könyvtári Figyelő, 40. köt. 2. sz. 1994. p. 225–234.
15. SOHAJDÁNÉ BAJNOK Katalin: Szolgáltatásmenedzsment a könyvtárban. Budapest, Könyvtári Intézet, 2011. ISBN 978 963 201 639 9
16. TÁMOP 4.4.2 Pályázat az állami fenntartású közintézmények akadálymentesítésére
http://www.nfu.hu/megjelent_a_kmop_4_4_2_jelu_all_ami_fenntartasu_kozintezmenyek_akadalymentesitse_cimu_palyazat_dokumentacioja (Letöltés: 2013. június 13.)
17. TÉCHY Tünde: „Együtt egymásért”: vakok és látássérültek a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtárában. = TMT, 52. köt. 6. sz. 2005. p. 268–272.
18. VIDRA SZABÓ Ferenc: Könyvtári partnerkapcsolatok, kommunikációs kérdések. Budapest, Könyvtári Intézet, 2008. ISBN 978 963 201 632 0

Beérkezett: 2013. VI. 19-én.

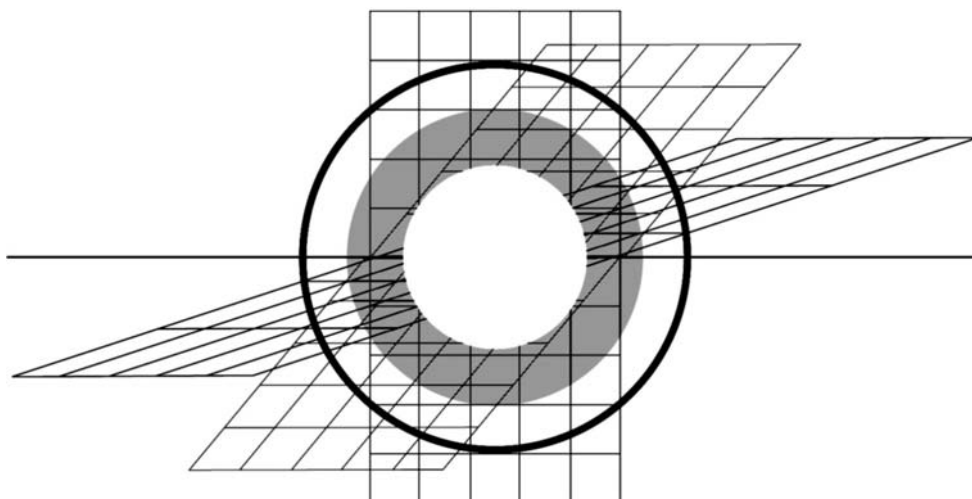
Horváth István

az Országos Idegennyelvű Könyvtár főigazgató-helyettese.
E-mail: horvath.istvan@oik.hu

Osztrozics Katalin

az Országos Idegennyelvű Könyvtár szolgáltatási főosztályvezetője.
E-mail: osztrozics.kata@oik.hu

Papp Annamária

Idegennyelvű gyűjtemény – értékek és kihívások

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár (OIK) öt évtized alatt kialakult többnyelvű gyűjteménye egyedi értéket képvisel. Sokféle igényt szolgál ki, váratlan kihívásoknak is sikeresen megfelel. A tanulmány betekintést nyújt az Országos Idegennyelvű Könyvtár gyűjteményének történetébe, hangsúlyozva azokat a tényezőket, amelyek a jelenlegi állomány kialakulását elősegítették. Igyekszik rávilágítani a többnyelvű gyűjtemény által képviselt értékekre, tárgyalja a könyvtár és a gyűjtemény előtt álló kihívásokat, és az ezekre adott válaszokat.

Szükséges-e többnyelvű gyűjtemény?

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár (OIK) gyűjteménye a könyvtár történetével párhuzamosan alakult. A jogelőd 1956-ban jött létre, minisztertanácsi határozat eredményeként. A határozat 24. és 25. pontja az alábbiakat rögzítette:

„24. A budapesti Gorkij Könyvtár, a Magyar Szovjet Társaság orosz nyelvű könyvtára és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár szovjet osztályának összevonásával – a művelődésügyi miniszter felügyelete alatt – állami orosz nyelvű könyvtárat kell létrehozni.”

„25. Az állami orosz nyelvű könyvtár neve: Állami Gorkij Könyvtár.” [1]

Az újonnan alapított könyvtár a Magyar–Szovjet Társaság Semmelweis u. 1. sz. alatti székházában kapott helyet. Egy fiókkönyvtár is tartozott hozzá, gyerekrészleggel és kottatárral, a Gorkij fasor 45. sz. alatti épületben. A Semmelweis utcai székházban a könyvtár nem tudta megkezdeni működését, mivel a gyűjtemény elhelyezését nem lehetett megoldani. A könyvek csomagokban álltak, sem kölcsönzésre, sem helyben használatra nem volt lehetőség.

A könyvtári szolgáltatások igénybevétele csak a Gorkij fasori fiókkönyvtárban volt megoldott. Egyre sürgetőbbé vált egy, könyvtári célokra alkalmas épületbe történő költöztetés megoldása. Jelenlegi, Budapest, V. Molnár utca 11. sz. alatti székhelyét, 1957 elején foglalhatta el az Állami Gorkij Könyvtár.

A gyűjtemény alapja tehát, három nagyobb könyvtár dokumentumaiból jött létre, ami számokban kifejezve összesen 175 483 db könyvtári egységet

jelentett. Ezek zömmel orosz nyelvű kiadványok voltak, de már ekkor számottevő magyar és idegen nyelvű mű volt a gyűjteményben [2]. Az alapítás évében a könyvtár gyűjtőkori szabályzata még nem készült el, a gyűjtés elveit egy ideiglenes működési szabályzat rögzítette, amely szerint az intézménynek a magyar-szovjet barátság minél szélesebb körű elmélyítését kell szolgálnia. Ennek megfelelően a könyvtár fő gyűjtőkörébe tartozott a Szovjetunió társadalmi rendjével, történelmével, földrajzával, kultúrájával kapcsolatos orosz nyelvű szakirodalom, szépirodalom, gyerekirodalom, ifjúsági irodalom, irodalomtudomány, zene, zenetudomány, művészet, könyvtártudomány. A kiegészítő gyűjtőkörbe kerültek a közgazdasági, munkaügyi, jogi, pedagógiai, nyelvészeti és a népszerű természettudományos művek. Fontos szempont volt, hogy ezek szovjet kiadványok legyenek. Ezen kívül a könyvtár beszerezte a Magyarországon, és más országokban kiadott, gyűjtőkörbe tartozó orosz nyelvű munkákat, illetve a szovjet művek magyar fordítását.

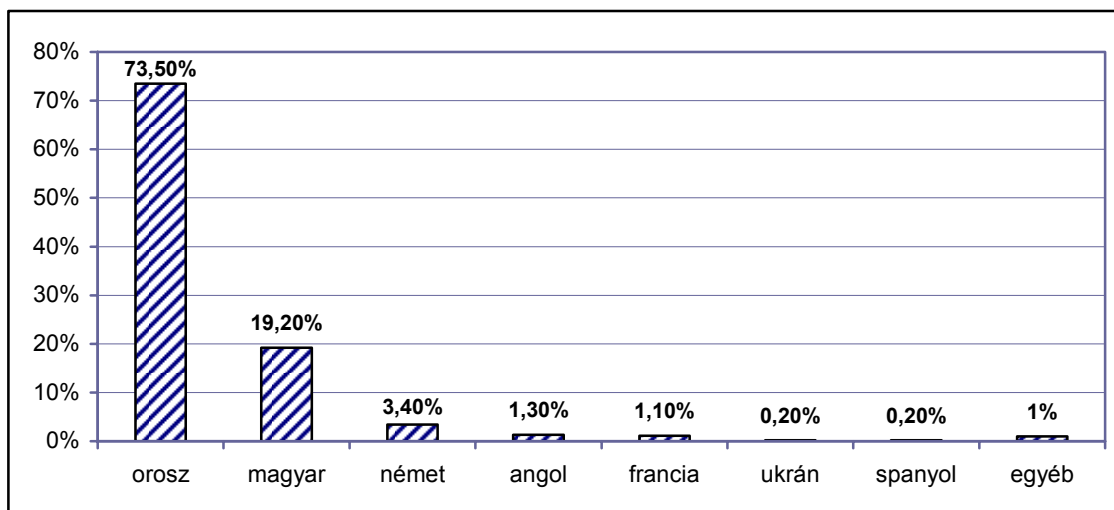
A következő évtizedekben több alkalommal is történt kísérlet a könyvtár funkciójának és gyűjtőkörének szélesítésére. Már az alapítás utáni években az akkori igazgató a *Népművelési Minisztériumba* benyújtott tervében kezdeményezte az állomány gyarapítását magyar, és más idegen nyelvű anyaggal, ügyelve arra, hogy a párhuzamos gyűjtést elkerüljék. Statisztikai adatokra és használati igényekre hivatkozva célként jelölte meg egy szélesebb látókörű közművelődési könyvtár kialakítását. Javasolta továbbá, hogy a könyvtár, az új funkcióhoz illeszkedve, viselje az *Állami Idegennyelvű Könyvtár* nevet. Kezdeményezését elutasították ugyan, de ennek ellenére a könyvtár, az orosz nyelvű dominanciát megtartva, a többnyelvű

könyvtár irányába fejlődik. Az állomány már 1957-ben 1970 db., főként adományból származó nem orosz nyelvű könyvvel bővült (1. ábra).

Ezt követően az 1962-ben kidolgozott gyűjtőköri szabályzat szintén állást foglalt az idegen nyelvű irodalom gyűjtésének szükségessége mellett, azonban ezt sem hagyták jóvá. Pár évvel később, 1969-ben ugyanezt a gyűjtőköri szabályzatot kisebb módosításokkal elfogadták, és az Állami Gorkij Könyvtárt az idegen nyelvű humán irodalom országos könyvtáráként határozták meg. Jelentős szolgáltatásbővítést jelentett az 1966-ban létrehozott nyelvstúdió, amely 30 nyelv tanulásához szükséges nyelvkönyvvel rendelkezett. A nyelvstúdió működésének alapjául szolgáló nyelvkönyvek és hanganyagok a többnyelvű gyűjteményt tovább gazdagították. Az Állami Gorkij Könyvtár, a gyűjtemény színvonalát, nagyságát és összetételét tekintve, 1969-ben már alkalmasnak mutatkozott a szakkönyvtári feladatok ellátására is. Az akkori *Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács* (OKDT) a szakkönyvtári funkciót kiegészítő jelleghűként határozta meg a közművelődési funkció mellett. A szakma vitatta az idegen nyelvű szépirodalom gyűjtésének létjogosultságát, mivel a fővárosban, az *Egyetemi Könyvtárban* és a tanszéki könyvtárakban voltak idegen nyelvű szépirodalmi gyűjtemények, de mindenki elismerte azt, hogy az olvasók jelentős rétege ezekhez nem fér hozzá, illetve az idegen nyelvű irodalom nem áll rendelkezésre az igényeknek megfelelő mennyiségben. Ez volt a hetvenes évek elején, a fővárosi nagykönyvtárakkal közösen megtartott gyűjtőköri egyeztetés végkövetkeztetése. Így az Állami Gorkij

Könyvtár feladata lett az idegen nyelvű szépirodalom és szakirodalom beszerzése és szolgáltatása a tágabb értelemben vett olvasóközönség számára. Ezután kezdődött el az eredeti nyelvű szépirodalom és a vonatkozó szakirodalom intenzív gyűjtése. A hangsúly kezdetben a szocialista országok irodalmára, illetve a szovjet népek irodalmára helyeződött, később a gyűjtés kiterjedt más európai országok irodalmára is. Ha olvasói igény jelentkezett, távoli országok irodalmát, például japán, kínai, indiai szerzők műveit is beszerezték. A gyűjtőköri bővítés jogosultságát a használói statisztika igazolta. Míg 1960-ban 3674 beiratkozott olvasója volt a könyvtárnak, 1971-ben már 6586 olvasót tartottak számon.

A könyvtár történetében 1978-tól új korszak kezdődött. A könyvtári rendszer szervezetéről és működéséről szóló 5/1978 (XII. 12.) miniszteri rendelet az Állami Gorkij Könyvtárt országos feladatkörű szakkönyvtárrá minősítette, és egyben a nemzetiségi alapkönyvtárak hálózatának koordinációs központjává nevezte ki [3]. Ezt követően a könyvtár az alábbi három területen építette ki, és látta el a szakkönyvtári funkciókat: világirodalom és irodalomtudomány, zene és zenetudomány, nemzetiségi szépirodalom, valamint a nemzetiségi kérdés irodalma. Ennek megfelelően történt a gyűjtőköri szabályzat kialakítása, és a gyűjtemény további fejlesztése. A három szakkönyvtári feladathoz kapcsolódóan az intézményt 1980-ban tudományos kutatóhelyé nyilvánították. A szakkönyvtári és közművelődési feladatokat párhuzamosan látja el a könyvtár, egyszerre szolgálja a tudományt és a színvonalas művelődést.

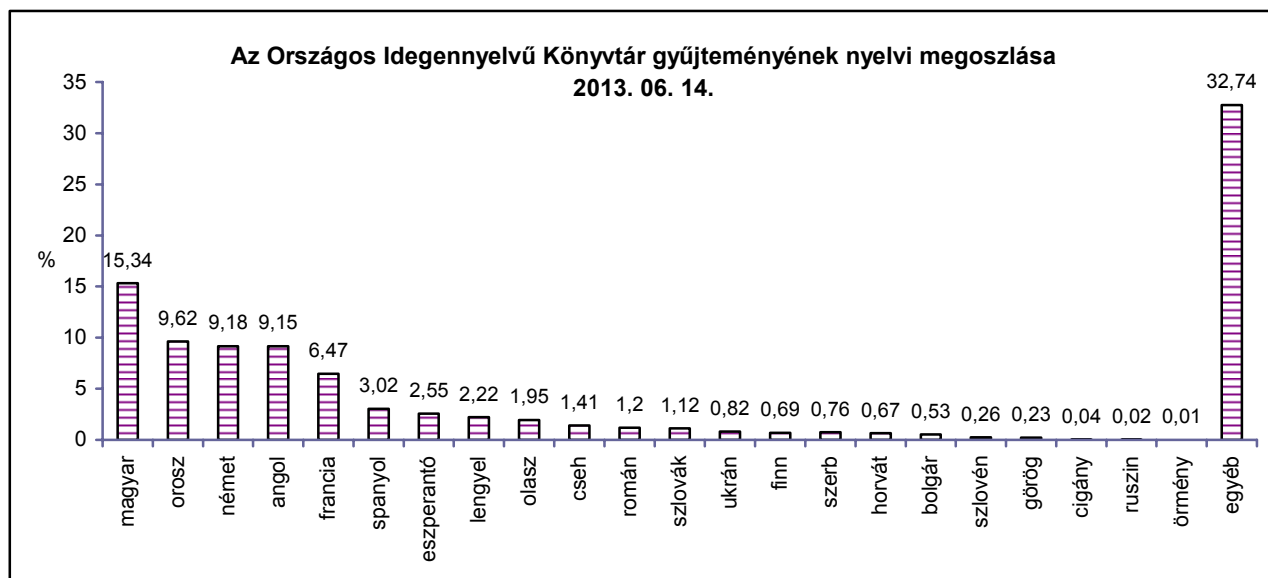

1. ábra A gyűjtemény nyelvi megoszlása 1957-ben

A gyűjtemény jelenleg

Az Állami Gorkij Könyvtár gyűjteménye, az új funkcióknak és használói igényeknek megfelelően gyarapodott, mára országos szinten egyedi gyűjteménnyé vált. Az intézmény az OIK nevet 1991. június 1-je óta viseli. A névcsera egyrészt a rendszerváltozás következménye volt, másrészt pedig az intézmény akkori vezetése úgy ítélte meg, hogy az új név a többnyelvű jelleget jobban kiemeli [4]. A könyvtár, az országos szakkönyvtári feladatoknak megfelelően, kiemelten gyűjti a kortárs világ-irodalom, az irodalomtudomány, a zene, a zenetudomány, a nyelvtudomány, a nyelvtanulás és -oktatás, valamint a kisebbségi kérdéskör könyvtári dokumentumait. Fontos szempont, hogy az eredeti nyelvű irodalmi művek magyar fordításai is meglegyenek a gyűjteményben. Az igényelt tudományos szakirodalom eredeti nyelven és magyarul is rendelkezésre áll. A humán tudományok további diszciplínái a kiegészítő gyűjtőkörbe tartoznak. A nyelvi változatosságot tekintve a gyűjtemény szintén egyedinek minősül. A közel 400 000 dokumentum 148 nyelven áll a használók rendelkezésére. A nyelvstúdióban jelenleg több mint 80 nyelv tanulásához állnak rendelkezésre nyelvkönyvek, CD-k, DVD-k. A statisztikai adatok (2. ábra¹) azt jelzik, hogy a legjelentősebb gyűjteményrész a magyar, ezt követi az orosz, a német, az angol, a francia és a spanyol. Feltűnik még néhány olyan nyelv, amely jelentősebb gyűjteményrészt alkot: például a finn,

a cseh, az eszperantó. Ezek esetében egy-egy jelentősebb adomány, hagyaték került a könyvtárba. Meg kell említeni itt az eszperantó gyűjteményrészt. A 80-as években, a *Magyar Eszperantó Szövetség* felkérésére, a jogelőd vállalta az eszperantó dokumentumok lehető legteljesebb körű gyűjtését, amely azóta is folyamatos munka. 2001-ben került a könyvtárba *Fajszki Károly* eszperantista könyvtáros híres magángyűjteménye, amely nagy népszerűségnek örvend a hazai és a nemzetközi eszperantó szervezetek tagjainak körében. A nemzetiségi gyűjteményrész esetében, az egyes nyelvek arányaiban nagyobb eltérések tapasztalhatók. Ha figyelembe vesszük az egyes nyelvek társadalmi kontextusát, ezek az értékek reálisak. Eszmei értékét tekintve minden nemzetiségi nyelv gyűjteményrésze egyaránt gazdag. A német világnyelv és egyben nemzetiségi anyanyelv is, ezért a gyűjteményben nagyobb arányt képvisel. A cigány nyelvváltozatok, a ruszin, az örmény kiadványok száma elenyészőnek tűnhet, de ez összefüggésben van az elérhető eredeti nyelvű kiadványok számával és az irántuk megnyilvánuló használói igényel. A 2011. évi nemzetiségi törvény szerint, a roma és az örmény nemzetiség esetében, a magyar is anyanyelvnek számít [5]. A nemzetiségi gyűjteményrész tartalmazza a 13 hivatalosan elismert magyarországi nemzetiség szépirodalmát, szakirodalmát, zenéjét, illetve a kisebbségi kérdéskör magyar- és világnyelveken hozzáférhető szakirodalmát.

2. ábra Nyelvi megoszlás napjainkban

Az OIK-ban a folyóirat-állomány nyelvi skálája minőség és mennyiség tekintetében mindig egyedülálló volt. Az alábbi bekezdésben közölt használati vélemények rávilágítanak az idegen nyelvű folyóiratok jelentőségére, értékére. A teljes állomány közel 35 ezer kötetből áll, amelyből 400 kurrens periodika, 35 országból származik és 32 nyelven férhető hozzá. Jelenleg 208 olyan külföldi folyóirat van, amely hazai viszonylatban csak az OIK-ban érhető el [6].

Folyamatos igény az idegen nyelvek iránt

Az idegen nyelvek tanulása, az idegen nyelvű irodalom és más kultúrák megismerése iránti igény, eltérő motivációval ugyan, de mindig jelen van a társadalomban. A '60-as, '70-es években például az egyéni megismerési vágy, az információk korlátok kompenzációja vezérelhetette a könyvtárhasználót és a könyvtárost is. A könyvtár egy régi munkatársának visszaemlékezése szerint, *„Magyarországon akkor nehéz volt nyugati lapokhoz hozzájutni. Olyasmi, hogy elmegyek az újságoshoz, és veszek egy Newsweek-et vagy Time-ot, akkoriban elképzelhetetlen volt. A Gorkijba szórványosan már jártak nyugati lapok. ... De mikor beérkeztek a friss folyóiratok, akkor úgyis az én kezemen mentek át. Én – ahogy telt az idő, úgy három-négy év múltán – teljesen úgy éreztem magam informálság tekintetében, mintha nyugaton élnék, mert minden lényeges nyugati folyóirat ott volt a kezem ügyében”* [7]. Olvasói szempontból is ugyanez a kép rajzolódik ki. *„Kutatóként közép-európai kapcsolatokkal foglalkozom, mindig fontos volt számomra az idegen nyelvű szakirodalom. Általában a tájékozódás. Magyarországon sok mindenhez hosszú ideig csak a Gorkij Könyvtárban lehetett hozzáférni”* [8]. *„Az ember egy ilyen nagy gyűjtőkörű könyvtárba, ill. speciális gyűjtőkörű könyvtárba mint az Idegennyelvű nyilván azzal az igénnyel jön, hogy itt mindent megtalál, ami megjelenik a világban. Újdonság, itthon még alig csiripelnek róla, már fordítja mondjuk az Európa Kiadónál valaki, de már itt olvashatja eredetiben azt az Ulickaja-regényt, amit beszerezték [9]”*.

Jelenünkben az egyéni megismerési vágyra ráerősít a globalizációs folyamatok által generált kommunikációs igény, és a gyors technológiai fejlődés által előidézett megfelelési szükséglet. A különböző kultúrákhoz tartozó személyek érintkezése hétköznapi jelenség, ez ébreszti a társadalomban a nyelvtanulás és az interkulturális tanulás iránti igényt. A hatékony kommunikáció feltétele a nyelvhez tartozó kulturális háttér ismerete. Az

egyéni és társadalmi versenyképesség érdekében az élethosszig tartó tanulás alapvető érdek és szükséglet. Az eredményes döntéseket csak megfelelő információk birtokában lehet meghozni. A több nyelvet ismerők többféle forrásból szerezhetnek információt. Ez pedig az innováció motorja. Új ötleteket, újfajta problémamegoldási módokat, megközelítéseket eredményez. Az OIK többnyelvű gyűjteménye biztosítja a társadalom számára a nyelvtanulás, a többféle forrásból történő minőségi információ megszerzésének lehetőségét.

Kihívások

Az OIK, mint minden szakkönyvtár, rétegigényt szolgál ki. Az évtizedek során kialakított, országos szinten egyedi gyűjtemény szellemi értéket képvisel, amely az eredményes kutatás és tanulás alapja. A megalapítás óta eltelt idő alatt, a könyvtári környezet drasztikus változásokon ment keresztül, de a gyűjtemény továbbra is betölti ugyanazt a szerepet, mint a kezdetekben. A benne kódolt információra továbbra is fokozott igény mutatkozik.

A gyűjteményszervezésben állandó kihívást jelent a megfelelő nyelvi skála, és az egyes tudományterületek lefedettségének megoldása. Folyamatosan szem előtt kell tartani azt, hogy változatos, de ugyanakkor hatékony, kiegyensúlyozott gyűjtemény álljon rendelkezésre, és a használók megtalálják a szervezett oktatáshoz, az önképzéshez, és a szabadidő igényes eltöltéséhez szükséges információt, dokumentumokat. A gyűjtőkörben kiemelt nyelvek dokumentumállományát nyelvi referensek gondozzák, akik jól ismerik az adott nyelvet és a hozzá tartozó irodalmat, kultúrát. Jelenleg 20 nyelvterület szakszerű gondozása megoldott, amelyet 14 nyelvi referens végez. A többi gyűjteményrész karbantartása közvetítő nyelvek segítségével történik.

További kihívás, hogy a gyűjtemény ne csak kiszolgálja az igényeket, hanem hozzáadott értéket is nyújtson. Bizonyos mértékben elébe is menjen az igényeknek, érdeklődést keltsen, igényt teremtsen. Ezért a gyűjtemény és a benne rejlő értékek népszerűsítése folyamatos. A könyvtár honlapján, blogján hetente jelennek meg újdonságlisták, könyvajánlók, ismertetések, amelyek a közösségi oldalakon is követhetők.

Az információhordozók szintjén újabb kihívással kell szembenézni. Ahogy egyre növekszik az igény a digitális tartalom iránt, egyre élesebben vetődik

fel a dokumentumok fizikai birtoklásának és a tartalomhoz való hozzáférés biztosításának ellentéte. A pillanatnyi igény és a trendek alapján egyértelműnek tűnik, hogy a hozzáférés megoldásának irányába lesz érdemes elmozdulni. A digitális tartalom hosszú távú szolgáltatásával és felhasználásával kapcsolatban azonban egyre több korlátozás van érvényben, sok a megoldatlan probléma, a nyitott kérdés [10]. Jelenleg a kettő közötti egyensúly megtalálásán van a hangsúly. Mindkét információhordozó típus jelenléte egyaránt fontos a gyűjteményben. A nyomtatottan és elektronikusan hozzáférhető tartalom különböző igényeket szolgál ki. Az OIK gyűjteményének jelentős része hagyományos dokumentumokból áll. Ezt kiegészíti többféle, a gyűjtőkörbe illeszkedő, előfizetett, teljes szövegű adatbázis.

A gyűjteményszervezés talán legnagyobb kihívása a gyűjtemény színvonalának fenntartása és fejlesztése a jelenlegihez hasonló válságos időszakokban, mikor a kiadványok, és az információ mennyiségi növekedése és a beszerzésre fordítható források csökkenése egyszerre érezteti hatását. Ilyenkor alternatív források bevonására, és ezek minél hatékonyabb kihasználására van szükség. Válság idején folyamatos gyarapítási forrásnak mondható a kötelespéldány és a fölöspéldányválogatás. Az időszakos források közül, a pályázatok, adományok jelentenek segítséget. Az adományok kapcsán fontos kiemelni az *OIK Könyvmenhely* szolgáltatását, amely lehetőséget nyújt az olvasóknak arra, hogy támogassák a könyvtárat, hozzájáruljanak a gyűjtemény fejlesztéséhez: a számukra fölöslegessé vált könyveket, egy erre a célra kijelölt polcon elhelyezve, a könyvtárnak adományozhatják. A *Könyvmenhely* jól működik, szinte naponta érkeznek kisebb-nagyobb mennyiségben könyvek, közöttük számos olyan, amely gazdagítja a gyűjteményt. Minden adomány esetében fő kritérium a szabad felhasználás. Csak a gyűjtőkörnek megfelelő könyvek kerülnek állományba, a többit értékesíti a könyvtár. A bevétel gyűjteményfejlesztési célokat szolgál. Ezek az alternatív források, hasznosságuk ellenére, csak szükségmegoldások. Kis mértékben enyhítik a hiányt, hozzájárulnak az állomány frissítéséhez, rongált példányok költségmentes lecseréléséhez, de a tervszerű állománygyarapítást nem helyettesítik. A keletkezett hiány pótlására, az olvasói kérések teljesítésére, csak megfelelő forrás rendelkezésre állása mellett van lehetőség.

A kihívások sikeres teljesítésének egyik garanciája a gyűjteményszervező referensek felkészültsége,

szakértelme, rugalmassága. A másik, szintén alapvető tényező a gyűjteményfejlesztéssel kapcsolatos döntések meghozatalában a használók visszajelzése, ugyanis a használó elégedettsége a könyvtár sikerességének mércéje. Az igények megismerése érdekében fontos a használókkal való állandó kapcsolat. Erre a célra több jól bevált módszer is rendelkezésre áll. A használók igényeiket jelezhetik személyesen, külön erre a célra készült „*Beszerzési javaslat*” cédulákon, amelyek a használói terekben folyamatosan rendelkezésre állnak, illetve további kommunikációs csatornákon. A könyvtárban gyakran történnek a szolgáltatásokra és a gyűjteményre vonatkozó, a fejlesztési irányok azonosítását célzó elégedettségmérések. A használókkal való kommunikáció sikeres. A gyűjteménnyel kapcsolatos igények, beszerzési javaslatok szinte folyamatosan érkeznek. A legutóbbi, online is közzétett három oldal terjedelmű elégedettségmérési kérdőívet, már a közzététel utáni az első napon 280-an töltötték ki. Ez nyomtatékos megerősítése annak, hogy az OIK gyűjteménye és szolgáltatásai sokak számára értékesek. A használók érdeklődnek a könyvtárral kapcsolatos ügyek iránt, tapasztalják, hogy javaslataik, adományaik, hasznosulnak, ezért szívesen vesznek részt a további kezdeményezésekben, fejlesztésekben.

Az OIK és többnyelvű gyűjteménye számos akadály és nehézség ellenére meg tud felelni az iránta támasztott elvárásoknak és kihívásoknak. Ez legélesebben versenyhelyzetben, illetve olyankor bizonyosodik be, amikor hirtelen nagyobb igény jelentkezik egy addig kevés érdeklődésre számot tartó szerző művei iránt. Az egyik ilyen példaként felhozható próbatétel 2009-ben, az *Irodalmi Nobel-díj* kiosztása után jelentkezett. A díjazott szerző, *Herta Müller* művei iránt keletkezett igényt, a fővárosban csak az OIK tudta kiszolgálni. Nem sokkal később, 2010-ben az OIK elnyerte az *Év Könyvtára* címet, amely odaítélésének egyik fő kritériuma a hatékony forrásfelhasználás volt a pályázó intézmény részéről. A közelmúlt gazdasági recessziója alatt a könyvtár sikeresen gazdálkodott, gondot fordított a gyűjtemény színvonalának megtartására, amely a regisztrált használók számának növekedésében mutatkozott meg.

Záró gondolatok

A többnyelvű gyűjtemény fő értéke a sokféleségben rejlik. Többféle igénynek tud megfelelni, hatékonyan tudja szolgálni a kutatást, a szervezett képzést, és az egyéni tanulási igényeket. A könyv-

tárnak és gyűjteményének a megalapítás óta számos nehézséggel, bizonytalansággal kellett megküzdenie, de mindig sikerült nemcsak megőriznie, hanem növelnie értékét, társadalmi hasznosságát. A gyűjtemény jövőbeli feladata ugyanez: megfelelni a kihívásoknak, biztosítani, illetve növelni az értéket.

Irodalom

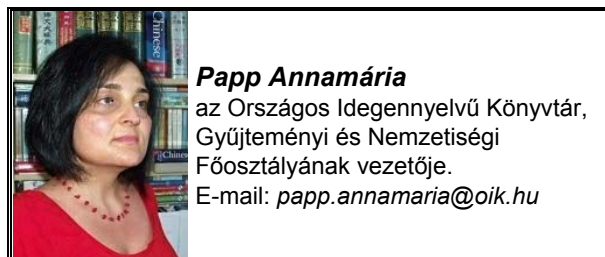
- [1] A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 1018/1956.(III.9.) M.T. sz. határozata a könyvtárügy szabályozásáról szóló 1956. évi. 5. sz. tv. végrehajtásáról. = Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1956. Budapest : Közgazd. és Jogi Kvk., 1957. p. 138–141.
- [2] ESZESNÉ MERÉSZ Irén: Az útkeresés évtizedei. = Szerk. Eszesné Merész Irén: Az Állami Gorkij Könyvtár Évkönyve. Budapest, Állami Gorkij Könyvtár, 1988. p. 12–16.2
- [3] A kulturális miniszter 5/1978. (XII. 12.) KM számú rendelete a könyvtári rendszer szervezetről és működéséről. = Magyar Közlöny, 86. sz. 1978. p. 927–936.2., 3. sz. Melléklet
- [4] JUHÁSZ Jenő: Állami Gorkij Könyvtárból Országos Idegennyelvű Könyvtár ... = Az Országos Idegennyelvű Könyvtár Évkönyve. Budapest, Országos Idegennyelvű Könyvtár, 2004. p. 13.
- [5] 2011. évi CLXXIX. törvény A nemzetiségek jogairól. = Magyar Közlöny, 154. sz. 2011. p. 37866–37943. 5/22.
- [6] MENDER Tiborné: A sokszínűség: érték! Az Országos Idegennyelvű Könyvtár 2010-ben elnyerte az Év Könyvtára címet. = TMT, 58. köt. 3. sz. 2011. p. 88.

- [7] Interjú Terebess Gáborral. = Az Országos Idegennyelvű Könyvtár Évkönyve. Budapest, Országos Idegennyelvű Könyvtár, 2006. p. 142.
- [8] Interjú Kiss Gy. Csabával. = Az Országos Idegennyelvű Könyvtár Évkönyve. Budapest, Országos Idegennyelvű Könyvtár, 2006. p. 157–158.
- [9] Interjú Nagy Gáspárral. Az Országos Idegennyelvű Könyvtár Évkönyve. Budapest, Országos Idegennyelvű Könyvtár, 2006. p. 114.
- [10] TEDD, Lucy A. – LARGE, Andrew: Digital Libraries. Principles and Practice in a Global Environment. München, K. G. Saur, 2005. p. 189–213. ISBN 3-598-11627-6

Megjegyzések

- ¹ A 2. ábra szemlélteti a gyűjtemény aktuális nyelvi megoszlását. A teljes nyelvi skálát lehetetlen egyetlen grafikonon megjeleníteni, ezért itt csak a gyűjtőköri és a használói igények szempontjából fontos nyelvek, így a nagy világnyelvek, illetve a nemzeti-ségi anyanyelvek jelennek meg.
- ² A Könyvtár és a gyűjtemény 1956–2000 közötti történetével kapcsolatos adatok forrása.

Beérkezett: 2013. VII. 4-én.

Papp Annamária

az Országos Idegennyelvű Könyvtár,
Gyűjteményi és Nemzetiségi
Főosztályának vezetője.
E-mail: papp.annamaria@oik.hu

Aleph 500 a Könyvtár- és Információtudományi Intézetben

Az informatikus könyvtáros képzésben elsajátítható ismeretek bővítése érdekében, az ELTE Egyetemi Könyvtár jóvoltából 2013 nyarán a Könyvtár- és Információtudományi Intézet 20 fős géptermében elérhetővé vált az egyetem könyvtári hálózatában működő Aleph 500 integrált könyvtárgépesítési rendszer valamennyi modulja. A rendszer oktatási célú felhasználására elsősorban a *Formai feltárás, dokumentum-leírás 1-3.*, *A formai feltárás korszerű módszerei*, valamint az *Adatbázisépítés és könyvtárgépesítés 2.* tárgyak keretében kerül sor a 2013/2014-es tanév őszi félévtől. A gyakorlatorientált kurzusok elvégzésének köszönhetően hallgatónk megfelelő szintű felkészültséggel kezdenek meg a könyvtári szakmai gyakorlatokat az Aleph 500 rendszert alkalmazó gyűjteményekben.

Forrás: <http://elte-lis.blogspot.hu/2013/09/aleph-500-konyvtar-es.html>

„az itt élő nemzetiségek a magyar politikai közösség részei és államalkotó tényezők. Vállaljuk, hogy a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúráját ápoljuk és megóvjuk.”
Magyarország Alaptörvénye, 2011.

A nemzetiségi dokumentumellátás története a kezdetektől napjainkig

A cikk alapját a közelmúltban írt szakdolgozatom [1] alkotja. A témaválasztás, a nemzetiségek könyvtári ellátása, számomra több szempontból fontos és indokolt volt. Abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy több szempontból is vizsgálhatom a tárgykört: egyrészt mint az Országos Idegennyelvű Könyvtár (OIK) Gyűjteményfejlesztési és Nemzetiségi Főosztályának dolgozója, másrészt mint a Magyarországon élő görög nemzetiség második generációjának tagja. Szakdolgozatom elkészítéséhez lehetőséget kaptam az Országos Idegennyelvű Könyvtár főigazgatójától, Mender Tibornétól az összes, általam igényelt könyvtári irat betekintésére és azoknak a munkámhoz való felhasználására, melyet ezúton is köszönök.

A kezdetek

A magyarországi nemzetiségek (1. táblázat) állami szintű könyvtári ellátása az 1970-es években kezdődött. Az MSZMP Központi Bizottsága Társadalomtudományi Intézete a 60-as évek második felében vitát indított a magyarországi nemzetiségekről, azok szerepéről. 1968-ban megszületett a párthatározat, amelynek alapján 1969–1970 folyamán az OSZK Könyvtartudományi és Módszertani Központja felmérést készített a hazai nemzetiségek helyzetéről. Ennek alapján került sor a Művelődési Minisztérium két osztálya (Könyvtárügyi Osztály, Nemzetiségi Osztály) által megfogalmazott „Irányelvek a nemzetiségi lakosság könyvtári ellátásának továbbfejlesztésére” című dokumentum kiadására 1972-ben. [2] A minisztérium 1973 januárjában határozatot hozott a nemzetiségi közművelődés továbbfejlesztésének feladatairól. Előírták, hogy a lakóhelyi könyvtáron kívül – azok támogatására – a megyei, illetve esetenként városi könyvtárak keretében olyan hálózati bázisok épüljenek ki, amelyek egy megyében – vagy annak határain túl – felelősek a nemzetiségi lakosság könyvtári ellátásának megszervezéséért. Így épült ki a 16 báziskönyvtárból és 450 könyvtárból álló hálózat. A dokumentum azt javasolta, hogy a báziskönyvtárak egyrészt az állomány kiépítésére, másrészt a módszertani gondozás megindítására figyeljenek. A gyűjteményfejlesztés úgy történjen, hogy ki tudja elégiteni a nemzetiségi lakosság magasabb szintű igényeit, illetve letétek útján képes legyen bővíteni a helyi könyvtárak nemzetiségi nyelvű állományát. Módszertanilag pedig a báziskönyvtárak szervezik meg az állománygyarapítás irányítása mellett a letéti ellátást, a továbbképzést és a dokumentumok népszerűsítését. [3]

ményfejlesztés úgy történjen, hogy ki tudja elégiteni a nemzetiségi lakosság magasabb szintű igényeit, illetve letétek útján képes legyen bővíteni a helyi könyvtárak nemzetiségi nyelvű állományát. Módszertanilag pedig a báziskönyvtárak szervezik meg az állománygyarapítás irányítása mellett a letéti ellátást, a továbbképzést és a dokumentumok népszerűsítését. [3]

A jogelőd, az Állami Gorkij Könyvtár szerepe az 1970-es években

Az Állami Gorkij Könyvtár (ÁGK) már az 1970-es évek elején gyűjtötte a szomszéd országok irodalmi anyagát, mellyel alapot teremtett a későbbi nemzetiségi gyűjteménynek. Ezzel összefüggően, a gyarapítás könnyebbé tétele indokán igényként merült fel a szomszédos országok és a könyvtár közti személyes kapcsolatok létrehozása. [4] [5]

1973-ban a könyvtár tevékenységi köre új feladatokkal bővült: egyrészt a magyarországi nemzetiségek báziskönyvtárai részére állandó módszertani segítségnyújtást kellett biztosítani az állománygyarapítást illetően, másrészt a nemzetiségek írásbeli dokumentumainak gyűjtésével kapcsolatos szaktanácsadást és a központi nyilvántartást kellett megteremteni katalógus formájában. [6]

1. táblázat

A hazai nemzetiségek megoszlása nemzetiség, anyanyelv, családi, baráti közösségben használt nyelv szerint

Nemzetiség, nyelv	Nemzetiség	Anyanyelv	Családi, baráti közösségben használt nyelv	Nemzetiséghez tartozó*
Bolgár	3 556	2 899	2 756	6 272
Cigány (Romani, Beás)	308 957	54 339	61 143	315 583
Görög	3 916	1 872	2 346	4 642
Horvát	23 561	13 716	16 053	26 774
Lengyel	5 730	3 049	3 815	7 001
Német	131 951	38 248	95 661	185 696
Örmény	3 293	444	496	3 571
Román	26 345	13 886	17 983	35 641
Ruszin	3 323	999	1 131	3 882
Szerb	7 210	3 708	5 713	10 038
Szlovák	29 647	9 888	16 266	35 208
Szlovén	2 385	1 723	1 745	2 820
Ukrán	5 633	3 384	3 245	7 396
Hazai nemzetiségek együtt	555 507	148 155	228 353	644 524

* A nemzetiségi, anyanyelvi, családi, baráti körben használt nyelv kérdések legalább egyikénél az adott nemzetiséget jelölte (A KHS 2011. évi népszámlálás adatai alapján készített saját forrás)

Ahogy *Juhász Jenő*, az OIK korábbi főigazgatója fogalmazott: „az országos szintű jogi szabályozás már akkor is a közművelődési könyvtári hálózat keretei között írta elő a kisebbségek könyvtári ellátását úgy, hogy az országos szintű feladatok megfogalmazása mellett a középszintű könyvtári ellátásban résztvevő báziskönyvtáraknak és fenntartóiknak a teendőit is kijelölte, valamint ajánlásokat tartalmazott a helyi közművelődési könyvtári egységek és a fenntartó tanácsok részére is. A középszintű ellátás elsősorban a megyehatárokhoz igazodott, de tulajdonképpen regionális ellátásra törekedett, és azt valósította meg úgy, hogy a megyehatárokon túlra jelölte ki a báziskönyvtárak feladatait. Ezek többségben megyei könyvtárak voltak, de járási, városi könyvtárak (Sopron, Mohács, Baja, Gyula), sőt – Tótkomlós esetében – községi könyvtár is kapott ilyen megbízást. A szakszervezeti közművelődési könyvtárak szervezett keretek között nem, az iskolai könyvtárak pedig csak akkor vettek részt a kisebbségek ellátásában, ha ún. kettős funkciót (iskolai–közművelődési) töltöttek be ott, ahol kisebbségek éltek.“ [7] Kisebbségek, illetve mai szóhasználattal nemzetiségek szempontjából csak a történelmi nemzetiségek, a német, szlovák, román, szerb, horvát és a szlovén jöttek számításba.

1974 júniusában a *Művelődésügyi Minisztérium* megszűnt: feladatát egyrészt a *Kulturális*, másrészt az *Oktatási Minisztérium* vette át. A *Nemzetiségi Tanácsadó Bizottság* ezentúl a kulturális miniszter mellett folytatta tevékenységét.

1976-ban a Kulturális Minisztérium Könyvtárügyi Osztályának 1976. évi munkatervében az olvasható, hogy feladatként jelöli meg a nemzetiségi báziskönyvtárak év közepéig történő kijelölését. [8] Ez némileg ellentmond annak a ténynek, hogy már pár évvel korábban, 1972-ben az „Írányelvek a nemzetiségi lakosság ellátásának továbbfejlesztésére” elnevezésű minisztériumi dokumentum alapján kijelölték a 16 báziskönyvtárat, amelyek a nemzetiségi könyvellátás rendszerét alkották. Az ok, amiért mégis olvasható a minisztériumi munkatervben, az feltehetően arra vezethető vissza, hogy 1976. június 7-én hirdették ki a Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1976. évi 15. sz. törvényerejű rendeletét a könyvtárakról, mely rendelet a nemzetiségi alapkönyvtárakra is kitér: „26. § (1) A nemzetiségi lakosság anyanyelvi irodalmi ellátását – a kulturális miniszter által a könyvtár felügyeletét ellátó tanácsal egyetértésben – nemzetiségi alapkönyvtárak segítik. (2) A nemzetiségi alapkönyvtárak szakmai segítségét koordinációs központ látja el.” [9]

A nemzetiségi dokumentumok beszerzése kapcsán a megjelent dokumentumokról előzetesen tájékozódni kellett, ami az akkori körülmények között komoly szervezést igényelt. A koordinációs központként kijelölt ÁGK megpróbált feladatának megfelelni és előzetes piackutatást végezni a nemzetiségek anyaországaiban fellelhető irodalom beszerzése érdekében. A kiadói könyvjegyzékek sokszor esetlegesen, illetve késve érkeztek, ezért a könyvtár vezetése engedélyezte a nemzetiségi referensek számára, hogy bizonyos időközönként kiutazzanak az adott országba tájékozódás, kapcsolattartás céljából. A nemzetiségi báziskönyvtárak részére történő könyvbeszerzés a *Könyvértékesítő Vállalat (KÉV)* – a későbbi *Könyvtárellátó Nonprofit Kft.* – közreműködésével történt. Az ÁGK címjegyzékeket állított össze a nemzetiségi nyelvekből – természetesen a „makronemzetiségekről” és azok nyelveiről beszélünk ebben az időben.

1978-ban az ÁGK hivatalosan is megkapta a koordinációs központ szerepkört a nemzetiségi alapkönyvtárakra vonatkozóan, ami két döntés kapcsán vált szükségessé. Egyrészt az 1976. évi 15. sz. – a könyvtárakról rendelkező törvényerejű rendelet kapcsán, másrészt az *MSZMP Politikai Bizottságának* 1978. január 10-i nemzetiségpolitikai határozata alapján. Ez utóbbi határozat alapján jelölte ki a Kulturális Minisztérium a teendőket:

„[A Politikai Bizottság] megállapította, hogy a nemzetiségi területen folyó közművelődés az elmúlt tíz évben mennyiségileg és minőségileg számottevően fejlődött. Elmélyült az anyanyelvi kultúra ápolása iránti igény, szélesedett annak társadalmi bázisa. [...] A minisztérium vezetőtestülete legutóbb 1973-ban tárgyalta a nemzetiségi közművelődési tevékenység helyzetét és feladatait, jóváhagyta 'A nemzetiségi közművelődés továbbfejlesztésének feladatai', valamint az 'Irányelvek a tanácsok és a tanácsi szakigazgatási szervek feladatai a nemzetiségek közművelődéséhez' c. anyagokat. [...] Az azokban kitűzött feladatok jó része megvalósult. [...] a Politikai Bizottság az eddigi eredményekre építve a további feladatot alapvetően a nemzetiségi témájú és nyelvű közművelődés hatáskörének kiszélesítésében, a tevékenység eszmei és művészi színvonalának emelésében jelölte meg. [...] A jól kiépített nemzetiségi alapkönyvtár rendszer eredményeire építve biztosítani kell a nemzetiségi könyvtárak folyamatos ellátását a szocialista országokból történő folyamatos behozatal útján. Javítani kell a könyvvállomány összetételét, főleg a gyermek- és az ifjúsági irodalom terén. Növelni kell az állomány olvasottságát, szélesíteni kell az azt szolgáló rendezvények formáit (ankétok, olvasótá-

borok, író-olvasó találkozók stb.). Rendszeressé kell tenni az érintett szocialista országokból behozott nemzetiségi nyelvű könyvek és hanglemezek szabad árusítását, a választék bővítését. Az Állami Gorkij Könyvtárban biztosítani kell a központi nemzetiségi könyvtárak koordinációs és módszertani feladatainak hatékony ellátását.” [10]

Ezt követően az ÁGK szerepe a nemzetiségi dokumentumellátás folyamatában egyre nőtt. A *Könyvtártudományi és Módszertani Központ (KMK)* által 1975-ben elindított „Új Könyvek – Nemzetiségek Anyanyelvi Irodalma” című állománygyarapítási tanácsadó kiadvány szerkesztése 1979-től került hivatalosan az ÁGK-ba. Ettől az évtől új címmel, *Nemzetiségi Új Könyvek (NÚK)* néven jelent meg a kiadvány. A NÚK kiadásával kapcsolatban kétoldalú megállapodás aláírására is sor került a KÉV és az ÁGK közt. Ennek alapján kimondták, hogy az ÁGK támogatást nyújt a KÉV-nek a nemzetiségi területek anyanyelvű irodalmának kiválasztásához a szomszédos szocialista országok könyvterméseiből, cím szerinti jegyzéket ad a behozatalra javasolt könyvekről és a példányszámra is javaslatot tesz. A NÚK – nyelvek szerint – négy sorozatban, évi 16 számban jelent meg. A NÚK közölte az ismertetett kiadványok raktári jelzetét, a *Magyar Nemzeti Bibliográfiával* egyező címléírását, ETO szákszámait, a könyv ISBN számát, tárgyszavakat, a mű szöveges ismertetését és a könyvtári beszerzésre vonatkozó minősítő jeleket az ajánlást illetően. 1979-től évfolyamonként összevont, betűrendes és tárgymutató jelent meg. Az egy-egy lapszámba felvehető művek száma a külföldről beérkezett nemzetiségi könyvanyagtól függött.

A nemzetiségi alapkönyvtárak vezetői számára az ÁGK a beszerzendő művekkel kapcsolatban beszerzési tervezetet készített elő, melyet véleményezésre nekik megküldtek. A tervezet igyekezett a nemzetiségekkel kapcsolatban minden számításba vehető területet részletesen megjelölni.

A nemzetiségi könyvbeszerzést a KÉV végezte a *Kultúra Külkereskedelmi Vállalat*on keresztül. A beszerzések nyelvenként eltérő képet mutattak.

1980-ban az ÁGK szükségét látta külön a nemzetiségi ügyekkel foglalkozó osztály létrehozását a megnövekedett feladatok kielégítő ellátására. A NÚK számára történő előszerzeményezési javaslattétel (mely ekkorra már elérte az évi 1000 címet) mellett a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat, illetve a Kulturális Minisztérium Nemzetiségi Osztálya felké-

résére a nemzetiségi beszerzéssel foglalkozó munkatársakat rendszeresen küldték külföldre könyvbeszerzési céllal. Az utak anyagi fedezetét a minisztérium biztosította.

Az 1980-as évek elején tovább folytatódott a retrospektív mintakatalógusok kiadásának összeállítása, melynek első szakasza a KMK vezetésével 1969 és 1972 között volt. Az ÁGK ezek folytatásaként adta ki jegyzékeit azzal a céllal, hogy bemutassák a német, délszláv, szlovák és román könyvkiadás válogatott anyagát. A jegyzékek elkészítése az 1980-as évekre húzódtott át.

Az 1980-as évek

Az 1980-ban tudományos könyvtárrá és a kulturális miniszter 101/1980/M.K.4./KM számú utasításával kutatóhellyé minősített Állami Gorkij Könyvtár Szervezeti és Működési Szabályzatát 1980. március 29-én fogadták el, melyben rögzítették a könyvtár feladatait. Új pontként szerepel az eddigiekhez képest az országos forrástájékoztató központi ("refferal centre") szerepkör ellátása a hazai nemzetiségi kutatás és dokumentáció terén. [11]

A NÚK kiadása a kialakított rendben folytatódott a 80-as években is. A NÚK füzetei mellett megjelentek a nemzetiségi kiadványokat népszerűsítő plakátok, szóróanyagok.

A nemzetiségi könyvellátás rendszerét az egyszerűség, célszerűség és a könnyen kivitelezhető megoldások jellemezték. „Nem volt széles látókörű, és nagyvonalú szerzeményezési politikát sem tett lehetővé, de arra föltétlenül alkalmas volt, hogy keretében viszonylag olcsón és országosan egységes elvek szerint, elfogadható mennyiségű könyvállományt alakíthassanak ki.“ [12]

A könyvellátás nehézkes voltára többször panaszkodtak az érintett báziskönyvtárak, főként a megyei könyvtárak. Szerettek volna a NÚK-ban ajánlott műveken kívül mást, illetve más információhordozón megjelent dokumentumot is vásárolni, akár folyóiratot is, amire a központi, állami keretből nem volt lehetőség. Az ÁGK elismerte a panasz jogosságát, hiszen egyrészt a központi keret kizárólag a Népköztársaság úti, nemzetiségi könyvek forgalmazását felvállaló könyvesboltban használható fel, másrészt ahogy az ÁGK akkori munkatársa, *Baloghné Milánkov Anna* írja: „a NÚK-ban ismertett könyvek csak korlátozott példányszámban kaphatók. Előzetes megrendeléseinkkor igen ma-

gas példányszámban rendelünk, a könyvek azonban gyakran jóval kisebb példányszámban érkeznek be. A másik tényező, hogy a kiadók igen sematikus ismertetése alapján rendelünk, amely sok esetben nem ad elég tájékoztatást. Így előfordul, hogy olyan könyvből rendelünk keveset, amelynek minden könyvtárban ott kellene lennie. Ezt a hibát korrigálná ki az utánrendelés, amelyre azonban általában már nem érkezik be a könyv.“ [13]

Az 1982. évben megfigyelhető, hogy az ÁGK-n belül két osztály is alakult a nemzetiségi ügyek intézésére: a *Nemzetiségi Koordinációs és Módszertani Osztály*, illetve a *Nemzetiségi Dokumentáció*. Az előbbi a hálózatfejlesztéssel, képzésekkel, a báziskönyvtárosok számára tartott értekezletek szervezésével foglalkozott. Az osztály a Nemzetiségi Új Könyvek évi 16-18 számában továbbra is 1000-1200 címet jelentetett meg. Az osztály feladata volt a törzsanyagjegyzékek kiadása is. Az 1982. év során kiadták a román, majd 1984-ben a szlovák jegyzéket. Az ÁGK 1986. évi munkatervében szerepel a szerb-horvát-szlovén törzsanyag-jegyzék lektorált kéziratának elkészítése és a német mintakatalógus nyomdai munkálatainak megszervezése [14], az 1987. évi munkatervben szintén, de a későbbi iratokban már nem olvashatunk erről. A német törzsanyagjegyzék bizonyára jórészt elkészült, mert az 1987. évi munkaterv a „német törzsanyagjegyzék mintegy 800 tételt tartalmazó kötetét“ [15] konkrétan említi, de ez nyomtatásban végül nem jelent meg.

A másik osztály, a Nemzetiségi Dokumentáció a retrospektív nemzetiségi bibliográfiák (1945–1975) megjelentetésével foglalkozott, és elindította a kurrens nemzetiségi dokumentációt minimális programmal (kb. 200 folyóiratra támaszkodva), helyi erővel és témaköröktől függően külső intézmények bevonásával.

1981 júliusában a *Magyar Tudományos Akadémia*-tól az ÁGK tulajdonába került többszázézer címfelvétele magába foglaló *Nemzetiségi bibliográfia 1945–1975*, mely a közép-kelet-európai nemzetiségi kérdésre és kisebbségelméletre vonatkozó gyűjteményt tartalmazta. Ennek a rendszerezése, publikálása jelentősen megnövelte az ÁGK nemzetiségi dokumentációs feladatkeretét.

1982-ben „Nemzetiségi kézikönyvtár-szakolvasó” is nyílt a könyvtárban, ahol a témakörre vonatkozó alapkönyveket, a sajtókivágot-gyűjteményt és a kéziratári anyagot helyben lehetett használni.

1984-ben *Fekete Olga*, a *Művelődési Minisztérium Nemzetiségi Önálló Osztályának* munkatársa készített egy anyagot az akkori nemzetiségi könyvellátás helyzetéről. Tanulmányában figyelembe vette a KMK részéről *Arató Antal* vizsgálati anyagát, *S. Benedek András*, az ÁGK munkatársának, továbbá a KÉV, a *Művelt Nép Könyvterjesztő Vállalat* és az *Állami Könyvterjesztő Vállalat (ÁKV)* észrevételeit. [16]

A tanulmány kiemeli, hogy a központi támogatás önmagában nem elégséges az alapkönyvtárak tervezhető ellátására. Eredetileg, kb. 1971-ig, a központi keretösszeg elég volt a feladatra, de utána a helyi tanácsok többségében nem építették be költségvetésükbe a nemzetiségi könyvtári támogatást. Ezért javasolja a kettős támogatás bevezetését. *Arató Antal* megjegyzéseire támaszkodva *Fekete Olga* kiemelte, hogy a központi keret felosztása nem történik meg év elején, hanem csak március hónapban, aminek következtében a könyvbeszerzés csak 1-2 hónap múltán kezdhető meg. (Ez a probléma, ma, a 2013. évben is fennáll.) A keretfelosztást az MM Könyvtári Osztálya az ÁGK-val történt egyeztetést követően végzi. A dokumentumok négy országból (Csehszlovákia, Románia, Jugoszlávia, NDK) való importját a KÉV a Kultúra Külkereskedelmi Vállalaton keresztül intézi. Az igényléstől a tényleges behozatalig nagyon hosszú az eltelt idő, aminek következtében tervezhető könyvellátásról nem beszélhetünk. Ez az oka, hogy a könyvtár az adott nyelvi területért felelős munkatársait küldi ki a szomszéd országokba könyveket vásárolni, ami 1981-ig jól működik. A nehézkes könyvvásárlások következtében az ÁGK NÚK kiadványait, melyek az állománygyarapításhoz hivatottak segítséget nyújtani a báziskönyvtáraknak, 4-5 hét alatt kénytelen elkészíteni. Ennek az a következménye, hogy a nemzetiségi könyvek sokszor hamarabb kerülnek a könyvesboltba, mint az ajánlók a báziskönyvtárakba. Ezt a kérdést rendezni kell. A jugoszláv könyvbehozatal normalizálására javasolja a Jugoszláviában lévő kulturális attaséval és a Délszláv Szövetséggel való kapcsolatfelvételt. De jónak látja a személyes könyvbehozatalt is Jugoszláviából, valamint Romániából.

A terjesztés területén is visszasságok tapasztalhatók. A KÉV Bulcsú utcai könyvesboltja csak az összes könyvtár megrendelése után kezdi meg a szállítást, ami mindenképp felülvizsgálatra szorul. 1983-ban a *Művelt Nép Könyvterjesztő Vállalat* a nemzetiségi könyvek tekintetében próbálkozott bizományosi rendszer kiépítésével; a bizományo-

sokat a nemzetiségi szövetségek ajánlásai alapján jelölték ki. A rendszer a németeknél jól, a délszlávoknál közepesen, a szlovák és román nemzetiség esetén gyengén működött. *Fekete Olga* fokozott népszerűsítő tevékenységet vár a KÉV „Könyvet postán” nevű akciójához, illetve javasolja, hogy a nemzetiségi szövetségek programjaik során tegyék lehetővé a kiadványok népszerűsítését, árusítását. A nemzetiségi szövetségek egy lényeges megjegyzést tettek a tanácskozáshoz: az, hogy a könyvterjesztő vállalatoknál sokszor elfekvő raktári készletek vannak, nem feltétlen jelenti az érdektelenséget a nemzetiségek részéről, hiszen igényfelmérés részükről nem történt.

A minisztériumi előterjesztést egy hónapon belül az érintettek részvételével tárgyalták. *Fekete Olga* javaslatait elfogadták. Egy ponttal egészült ki a megállapodás: „A Kultúra Külkereskedelmi Vállalat folyamatosan gondozza a hazai kiadványok külföldi terjesztésének kérdését. [...] A nemzetiségi kiadványokat eljuttatja a külföldi magyar kulturális intézetek könyvesboltjaiba.” [17]

Az 1985. évi szakfelüyeleti jelentés [18] alapja elsősorban az előző évi, *Fekete Olga* által készített minisztériumi tervezet, illetve annak elfogadása. Újdonságként szerepel benne, hogy a jelentés a nemzetiségi állományfejlesztés további lehetőségeként említi a nemzetközi cserét, illetve az ajándékok elfogadását. A nemzetközi csere helyzete viszont még a 80-as évek közepén sem működött megfelelően, elsősorban az anyagi fedezet hiánya miatt. Az ajándékozás pedig mindig esetleges, nem tervezhető.

A nemzetiségi könyvellátás tárgyi és személyi feltételeinek vizsgálata során a jelentés megállapította, hogy a megyei könyvtárakban működő báziskönyvtárak esetén mind a raktározás, mind a gépkocsihasználat megoldott, de a kisebb báziskönyvtáraknál ez koránt sincs így. A személyi feltételek esetén hasonló a helyzet: a kisebb helyeken nincs nemzetiségi referens, sok a rész munkaidős, nyelvismeret nélküli munkatárs. Bár a nyelvismeret és a referensi munkakör még megyei szinten sincs mindenhol megoldva, ezért javasolják, hogy a báziskönyvtárak rendszerét gondolják át minisztériumi szinten és a közvetlen fenntartókra is nagyobb szerep háruljon.

Elsőként a szakfelüyeleti jelentésben olvasható a decentralizálás lehetősége: „lehetőség szerint egyre több nagyobb települést kell bevonni az önálló szerzeményezésű tagkönyvtárak körébe

[...] Itt a decentralizált ellátás (önálló szervezés) az előnyösebb, mivel jobban biztosíthatja a fenntartók érdekeltségét, a helyi erőforrások igénybevételét, a kettős ellátás elvének megfelelően.” [19] Az önálló szervezés mára teljesen megvalósult. A letéti helyek kapcsán megemlíti a jelentés, hogy mindenképp felülvizsgálatra szorulnak az iskolákban (pl. Gyulán a román gimnáziumban), nemzetiségi klubokban (pl. Battonyán a szerb és a román klubokban) elhelyezett letétek. Javaslatot tesz minél több nemzetiségi rendezvény szervezésére is, a legsikeresebbnek ítélt program, az olvasótáborok megvalósítása mellett.

1987-ben a KMK-val együttműködve, kidolgozták a nemzetiségi könyvtári hálózat adatszolgáltatási rendszerét, amely összhangban állt az országos könyvtári statisztikával. További elemzések készültek a báziskönyvtárak helyzetéről, de lényegi változás a 80-as évek végéig már nem történt. A rendszer legnagyobb hiányossága, hogy – bár az 1985. évi szakfelületesi jelentés felhívta rá a figyelmet – a nemzetiségi dokumentumellátás anyagi feltételeinek biztosítása megmaradt az ajánlás szintjén, nem történt törvényi szabályozás a finanszírozást illetően, a csökkenő központi források pedig nem tették lehetővé az elégséges ellátást.

Az 1990-es évek

1990-ben az Állami Gorkij Könyvtár jogutódja az Országos Idegennyelvű Könyvtár lett.

Törvényileg a nemzetiségek anyanyelvű irodalommal való ellátását az 1991. évi, a helyi önkormányzatok egyes feladatait és hatásköreit szabályozó törvény [20] fogalmazta meg először. Ahogy a 2010. évi ombudsmani jelentés írja: „Kimondja ugyan, hogy a helyi önkormányzat a nemzetiségeknek is köteles biztosítani az általános nyilvános könyvtári szolgáltatást, de a feladat ellátására, könyvtár fenntartására csak a főváros és a megyék önkormányzatait kötelezte. A könyvtári szakirodalom szerint e törvény a megyei önkormányzatok feladatává tette a nemzetiségi alapkönyvtárak kijelölését is.” [21]

Mind a hazai, mind a külföldi könyvtárak jelentősen megemelkednek ebben az időben, ami ugyanakkor egyre kisebb példányszámú beszerzést tesz lehetővé. Megfigyelhető, hogy egyre több báziskönyvtár önállóan kezd szervezni, kevésbé igénylik a tanácsadást. A Könyvtárellátó Vállalat részé-

ről 1996-ban jó kezdeményezés volt, hogy a NÚK-füzeteket nem a báziskönyvtáraknak, hanem a települési könyvtáraknak juttatta el, azt remélve, hogy ily módon közvetlenül az érintettekhez fog eljutni az információ. Az internet térhódításával és az OIK nemzetiségi adatbázisának, valamint az adatbázis NELLA (Nemzetiségi Könyv Ellátó) moduljának megjelenésével az ajánló füzetek megjelenését megszüntették.

1996-ban az OIK-ban szervezeti átalakítás volt; az év második felében a nemzetiségi ügyeket a *Nemzetiségi és Világirodalmi Dokumentációs Osztály* látta el. A báziskönyvtárakkal az intézmény tartja a kapcsolatot, mely kapcsolattartás beszerzési tanácsadásból és személyes látogatásokból áll. „A tanácsadás során módszertani, állománygyarapítási és feldolgozási kérdésekről, a hazai és a külföldi könyvbeszerzési lehetőségekről tájékoztatjuk a báziskönyvtárakat és igyekszünk kapcsolatukat egyengetni a nemzetiségi önkormányzatokkal” [22] – olvashatjuk az Országos Idegennyelvű Könyvtár 1996. évi beszámoló jelentésében.

Az 1997. évi CXL. törvény részletes szabályozást nem tartalmaz a nemzetiségi könyvellátásra, azon kívül, hogy a háromszintű könyvtári rendszert meghagyja és az OIK módszertani koordináló szerepét megerősíti.

A rendszer anyagi vonatkozásait nézve, az 1995. év volt az utolsó a 90-es években, amikor a nemzetiségi dokumentumellátásra – a korábbi évekhez hasonlóan – összesen 3 millió Ft állt rendelkezésre. Az azt követő néhány év a bizonytalanság jegyében telt.

A rendszerváltás és a 2000-es évek

A nemzetiségi könyvellátást érintő szándékolt változásokról az OIK-ban 1999. december 18-án egyeztetést tartottak az érintett felek: az országos kisebbségi önkormányzatok képviselői, a megyei könyvtárak vezetői, a *FSZEK* főigazgatója és a *Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának (NKÖM)* munkatársai. Az egyeztetés kapcsán egy három főből álló munkacsoportot (*Elekes Eduárdné*, a *Tolna Megyei Könyvtár* igazgatója, *Ramháb Mária*, a *Katona József Megyei Könyvtár* igazgatója, *Juhász Jenő*, az OIK főigazgatója) bízták meg, hogy készítsen tervezetet, adjon megoldási javaslatokat a nemzetiségi könyvellátás megreformálására. A tervezet [23] gyorsan, 2000.

január 6-ára elkészült, benyújtották a NKÖM Könyvtári Osztályára.

A tervezet a nemzetiségi könyvellátás rövid története, a jogi szabályozás, igazgatás, felügyelet, fenntartás felvázolása után tesz javaslatot a könyvtári ellátás korszerűsítésére. Kiemeli a központi finanszírozás hiányát mint alapvető tényezőt, „évenként előre meghatározott, feladatfinanszírozásra elkülönített és az inflációval lépést tartó, a dokumentumok árainak növekedését kompenzáló összeg” [24] szükségességét hangsúlyozza. Összesen 30 millió forintban határozza meg a szükséges forrást, a felosztás szempontja pedig az egyes könyvtárak által ellátandó területen élő nemzetiségi lakosság létszáma.

A finanszírozást több forrásból kívánta megoldani: a *NKÖM Közgyűjteményi Főosztálya*, a *Nemzeti és Etnikai Ügyek Főosztálya*, a *Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal (NEKH)*, az országos kisebbségi önkormányzatok, az érintett alapítványok egyaránt vegyenek részt a költségek viselésében. Ez az idealisztikus megoldás nyilván nem nyerte el minden érintett tetszését.

A Könyvtári Osztály 2000. február 18-án kérte fel az OIK-ot az intézkedési terv [25] elkészítésére, amely március 9-re el is készült. A ma is több ponton érvényben lévő folyamatot ebben rögzítették. A 13 „nemzeti kisebbség” könyvtári ellátásának munkafolyamat-terve vázlatosan:

- az aktuális könyvpiac feltérképezése,
- a kínálat kiajánlása,
- rendelések összegyűjtése,
- áruforgalmi nyilvántartás,
- a beérkezett könyvek feldolgozása,
- kiszállítás, teljes körű pénzügyi lebonyolítás.

Az intézkedési terv technikai feltételeként ekkor még az OIK „áruforgalmi program megvásárlását” tervezte, mely később megoldódott az integrált könyvtári rendszerek, elsősorban a HunTéka NELLA moduljának bevezetésével. A személyi feltételekre vonatkozóan hangsúlyozta, hogy a nyelvi referenseknek évente egyszeri anyaországbeli kiutazást kell biztosítani a piac feltérképezése céljából – ez a kérdés is megoldódott nagyon gyorsan, hiszen rövid időn belül megjelentek az internetes üzletek, könyvkereskedések, így online lehetett a piackutatást végezni.

A kisebbségi önkormányzatokkal 2000. július 12-én a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatalban került sor megbeszélésre, ahol az országos ki-

sebbségi önkormányzatok elnökei, alelnökei vettek részt és fejtették ki véleményüket. Az önkormányzatok pár nappal ezt megelőzően egyeztettek egymással és azt a közös álláspontot képviselték a NEKH-el szemben, hogy saját, önálló könyvtárakat szeretnének. Némelyek hajlottak a kettős rendszer felállítására (saját könyvtár és az állami rendszer) – például a románok és az ukránok, mások a választás lehetőségét szerették volna (szerbek), a görögök, a horvátok, és a bolgárok a „csak saját könyvtár” elve mellett álltak ki.

Az OIK-ban 2000. augusztus 29-én megtartott munkaértekezleten a NKÖM, a NEKH, a *Magyarországi Németek Országos Önkormányzata*, az *Országos Szlovák Önkormányzat*, a FSZEK és a Tolna Megyei Könyvtár képviselői vettek részt. „A munkabizottság köszönetét fejezi ki a NKÖM illetékes szakrészlegének azért, hogy kezdeti lépésként 2000. évre 5 millió Ft-ot különített el a hazai kisebbségek könyvtári dokumentum ellátása biztosításának központi támogatására, ugyanakkor megállapította, hogy ez az összeg messze nem elegendő a feladat elfogadható szintű megoldására.” [26] – írták az értekezlet emlékeztetőjében. Megállapították, hogy ebből a szűk 5 millió Ft-ból az etnikai kisebbséget, a romákat nem célszerű magyar nyelvű dokumentumokkal támogatni, csak idegen nyelvű könyveket, hangzó anyagokat kellene számukra vásárolni. További javaslat az volt, hogy a német anyag kivételével, az összes nemzetiségi nyelvből az OIK végezze a beszerzést, a feldolgozást, a pénzügyi tranzakciókat. A német dokumentumok esetében a megyei könyvtárak és a FSZEK önállóan járjon el, viszont az OIK német nyelvből is készít ajánló jegyzéket. A mikronemzetiségek – melyeket a szakirodalom szórványnemzetiségeknek is nevez – tekintetében a nemzetiségi könyvtári ellátást könyvtárközi kölcsönzés útján kell megvalósítani.

2000. szeptember 26-án újabb értekezletre került sor a témát illetően, a megyei könyvtárak vezetői, a FSZEK és az OIK közreműködésével. A közös álláspont szerint: „Minden megyében és a fővárosi kerületekben és országosan propagálni kell a könyvtárak nemzetiségi lakosságot ellátó tevékenységét, és meg kell nyerni a helyi, a megyei, az országos kisebbségi önkormányzatok szimpátiáját, segítőkészségét. Különösen fontos lenne, hogy a kisebbségi önkormányzatok – a NKÖM-öt támogatva – lobbizzanak annak érdekében, hogy folyamatosan, évről-évre a központi költségvetésben a kisebbségi dokumentumellátásra és az ellátó rendszer működtetésére megfelelő pénzügyi összeg

álljon a könyvtári rendszer rendelkezésére.” [27] Ez nem valósult meg; azok az önkormányzatok, amelyeknél erős volt a szándék az önálló könyvtár kiépítésére, saját könyvtárat létesítettek, a többiek mellékes kérdésnek tekintették.

A következő években még néhány évig volt központi finanszírozású, többé-kevésbé rendszeres nemzetiségi dokumentumellátás, de a korábbi, 2000. évi tervekben szereplő több forrású központi finanszírozás nem valósult meg.

A 2010. évi ombudsmani jelentés a nemzetiségi könyvtári ellátással kapcsolatban ajánlásokat fogalmaz meg, az egyik ajánlás az illetékes minisztériumhoz szól:

„Az Obtv. 20. § (1) bekezdése alapján azzal az ajánlással fordulok az oktatási és kulturális miniszterhez, hogy a könyvtárak kisebbségi vonatkozású feladatai pénzügyi háttérének biztosítása érdekében:

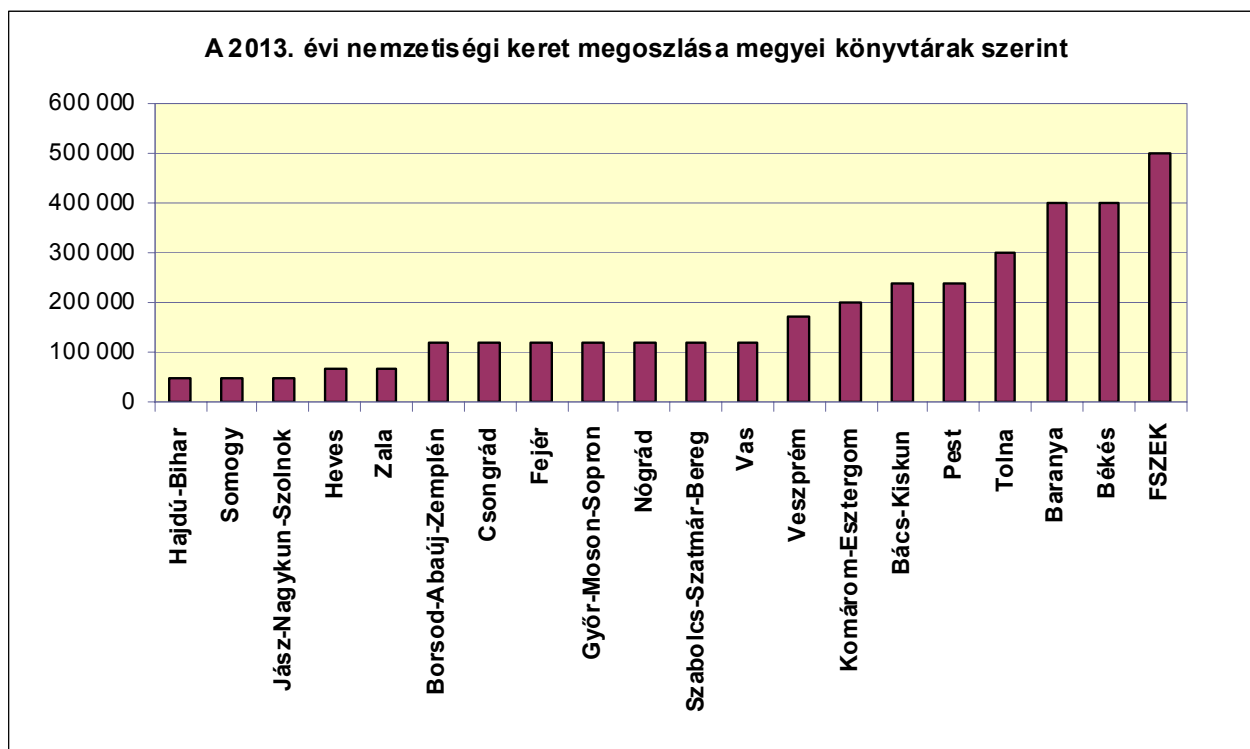
4.6.1. Növelje a nemzetiségi könyvgyarapításra elkülönített minisztériumi keretösszeget.

4.6.2. Emelje a cigány dokumentumok (írott, hang, kép) vásárlására rendelkezésre álló központi keretösszeget, és azt a megyei könyvtárakkal és az

Országos Idegennyelvű Könyvtárral egyeztetve, differenciáltan ossza el.” [28]

Az ombudsmani ajánlás ellenére a minisztériumi keretet nem növelték. A cigány dokumentumok vásárlására fordítható keretösszeg sem nőtt, maradt a 10 000 Ft/könyvtár összeg. 2010-től kezdve az OIK ajánlólistát készíti a fellelhető roma dokumentumok vonatkozásában. A 2012. évben egy alkalommal 20 000 Ft-ra emelték a könyvtárak által központilag e célra fordítható összeget, mivel két éves hiány pótlásáról volt szó. 2013-tól újra 10 000 Ft-tal számolhatunk a cigány vonatkozású dokumentumokat illetően (1. ábra).

A nemzetiségi könyvellátásra a 2006. évtől több alkalommal nem kaptak az érintett könyvtárak központi keretet: ilyen volt a 2006. és a 2007. valamint a 2010., s részben a 2011. év. A 2012. év keretösszege 6 millió Ft volt, a 2013. évé 5,65 millió Ft. A 2012. és a 2013. év során újra indult a központi dokumentumellátás, és sikerült elérni, hogy a folyamatban kiemelkedő szerepet betöltő Országos Idegennyelvű Könyvtár ténylegesen részesüljön a nemzetiségi dokumentumellátás összegéből.

1. ábra A keretek megoszlása megyék szerint

A ma hatályos törvények alapján az OIK továbbra is jogosultságot élvez a nemzetiségi könyvellátás koordinálására. A 2011. évi CLXXIX. törvény az OIK-ot és a folyamat szereplőit nevesíti:

„41. § (1) A nemzetiség anyanyelvű könyvtári ellátását az Országos Idegennyelvű Könyvtár (a továbbiakban: OIK) koordinálja, a szolgáltatásokat az OIK, a megyei könyvtárak és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár nyilvános könyvtári rendszeren keresztül biztosítja.

(2) Azokon a településeken, ahol nincs települési önkormányzat által fenntartott települési könyvtár, a nemzetiségi lakosság részére az anyanyelvű könyvtári ellátást az ágazati törvényben meghatározottak szerint kell biztosítani.”

Összegzés

Magyarország történelmileg azok közé az országok közé tartozik, ahol a nemzetiségi sokszínűség évszázados örökség. A többségi magyarság általában véve elfogadó a nemzetiségekkel szemben, a másság, az eltérő kultúrák külsőségei sokak érdeklődését felkeltik.

A nemzetiségi könyvtári dokumentumellátás többször módosított koncepciók, törvények, rendeletek mentén alig 40 éves múltra tekinthet vissza. Az évek alatt törvények, intézkedések, javaslatok, ajánlások sora született annak érdekében, hogy a nemzetiségi könyvellátás rendszere kiépüljön és működjön. A könyvtári rendszer érintett területein számos szakember dolgozott és dolgozik ma is azon, hogy a folyamatos fejlesztést igénylő nemzetiségi dokumentumellátás működőképes és hatékony legyen. A nemzetiségi kultúra egyik legfontosabb tényezője az anyanyelven íródott könyv, az anyanyelven kiadott dokumentum. Ez egyrészt a nemzetiségi szerzők által kiadott alkotásokat, másrészt az anyaországi irodalom legfontosabbnak ítélt műveikhez való hozzáférést jelenti. A nemzetiségi dokumentumokat legjobban a könyvtárakban őrizhetjük meg feltárt, rendszerezett formában. A nemzetiségi könyvellátás és a nemzetiségi kultúra szorosan össze kell, hogy kapcsolódjon, mert ezáltal őrizhető meg a hagyomány, a másság, mely színessé teszi a magyarországi kulturális életet is.

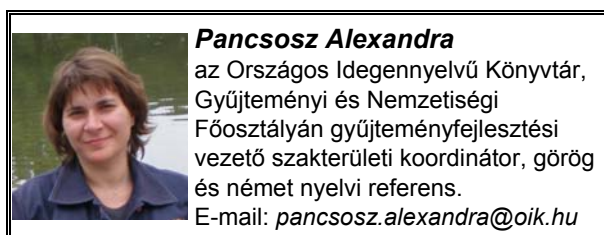
Irodalom

- [1] PANCSOSZ Alexandra: Nemzetiségek és könyvtári ellátásuk. A Magyarországon hivatalosan elismert nemzetiségek dokumentumellátása – különös tekintettel az Országos Idegennyelvű Könyvtár szerepére. Baja, 2013.

- [2] Állami Gorkij Könyvtár: Jelentés a nemzetiségi báziskönyvtárak szakfelügyeleti vizsgálatáról. 1985.
- [3] NEMES Erzsébet: A könyvtár szerepe a kisebbségi sorsban élők identitásának megőrzésében. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. 8. sz. 1999. p. 27.
- [4] SÁNDOR László: Az 1970. évi nemzetközi kapcsolatok értékelése (114/1971). Állami Gorkij Könyvtár, 1971. Bíró Vera fősztályvezetőnek (MM Közművelődési Fősztály)
- [5] SÁNDOR László: 1972-től érvényes kulturális munkatervek előkészítése (272/1971). 1972. Sárdi Lajos fősztályvezető helyettesnek (MM Közművelődési Fősztály)
- [6] SÁNDOR László: [Feljegyzés] (688/1973). MM Pénzügyi és Ellenőrzési Fősztályának. Állami Gorkij Könyvtár, 1973.
- [7] JUHÁSZ Jenő: A magyarországi kisebbségek könyvtári ellátásáról. = Könyvtári Figyelő, 11. köt. 4. sz. 2002. p. 15–18.
- [8] KONDOR Istvánné: Könyvtárügyi Osztály 1976. évi munkaterve. 1976. 02. 12.
- [9] A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 17/1976. MT sz. rendelete a könyvtárakra vonatkozó 1976. évi 15. sz. törvényerejű rendelet végrehajtásáról. 1976. 06. 07.
- [10] TÓTH Gyula: [Feljegyzés] (66/79.1.24.) 1979. 01. 22.
- [11] Az Állami Gorkij Könyvtár Szervezeti és Működési Szabályzata (240/1980). Állami Gorkij Könyvtár, 1980. 03. 29.
- [12] LUKÁTS János: Útjelzőkövek és világítótornyok. = Könyvtári Figyelő, 5. köt. 5. sz. 1997. p. 21–30.
- [13] BALOGHNÉ MILÁNKOV Anna: Válaszlevél Havasi Istvánné igazgatónak, Mogyoróssy János Városi-Járési Könyvtár, Gyula (331/1981) Állami Gorkij Könyvtár, 1981. 04. 28.
- [14] Az Állami Gorkij Könyvtár 1986. évi munkaterve (55/1986). Állami Gorkij Könyvtár, 1986. 01. 15.
- [15] Az Állami Gorkij Könyvtár 1987. évi munkaterve (55/1987). Állami Gorkij Könyvtár, 1987. 01. 21.
- [16] FEKETE Olga: A nemzetiségi nyelvű könyvellátás helyzete. Művelődési Minisztérium Nemzetiségi Önálló Osztály, 1984. 06. 25.
- [17] STARK Ferenc: A nemzetiségi nyelvű könyvellátás helyzete. Emlékeztető (448/1/1984. 07.20.). Művelődési Minisztérium Nemzetiségi Önálló Osztály, 1984. 07. 13.

- [18] Állami Gorkij Könyvtár: Jelentés a nemzetiségi báziskönyvtárak szakfelügyeleti vizsgálatáról. 1985.
- [19] Állami Gorkij Könyvtár: Jelentés a nemzetiségi báziskönyvtárak szakfelügyeleti vizsgálatáról 1985. p. 16.
- [20] 1991. évi XX. törvény a helyi önkormányzatok és szerveik, a köztársasági megbízottak, valamint egyes centrális alárendeltségű szervek feladat- és hatásköreiről. 1991. 06. 23.
- [21] KÁLLAI Ernő: A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának jelentése a kisebbségi kulturális jogok érvényesülésének vizsgálatáról 2010. [Budapest], 2010. p. 192.
- [22] Országos Idegennyelvű Könyvtár 1996. évi beszámoló jelentése (128/1997). 1997.
- [23] Javaslat a nemzeti és etnikai kisebbségek könyvtári ellátásának rendezésére, korszerűsítésére (18/2000). 2000. 01. 06.
- [24] Javaslat a nemzeti és etnikai kisebbségek könyvtári ellátásának rendezésére, korszerűsítésére (18/2000). 2000. 01. 06. p. 4.
- [25] Intézkedési terv az Országos Idegennyelvű Könyvtár nemzetiségi könyvtárak ellátását szolgáló munkájának beindítására (165/2000.03.07.). Országos Idegennyelvű Könyvtár, 2000. 03. 09.
- [26] Emlékeztető (18/2000.08.29.). Országos Idegennyelvű Könyvtár, 2000. 08. 29.
- [27] Emlékeztető az Országos Idegennyelvű Könyvtárban (OIK) 2000. szeptember 26-án megtartott könyvtári értekezletről (18/20000926). 2000. 09. 27.
- [28] KÁLLAI Ernő. A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának jelentése a kisebbségi kulturális jogok érvényesülésének vizsgálatáról 2010. p. 19.

Beérkezett: 2013. VI. 28-án.

Jelentkezési felhívás segédkönyvtáros tanfolyamra

A BME OMIKK 2014. január 9-én keresztféléves képzési formában segédkönyvtáros tanfolyamot indít.

Jelentkezési határidő: 2013. november 30.

A tanfolyam helye:

BME OMIKK 1111 Budapest, Budafoki út 4-6. K épület I. emelet 52.

A tanfolyam OKJ száma: 52 322 01

Intézményi akkreditációs lajstromszám: ALF-029

Felnőttképzési nyilvántartási szám: 01-0509-04

A képzés időtartama két félév.

A képzés összóraszám: 450 óra (350 óra tantermi elmélet és gyakorlat + 100 óra szakmai terepgyakorlat).

Részvételi díj a két félévre

150 000 Ft + a 2014-es vizsga időpontjában aktuális központi díjszabás szerinti vizsgadíj
(kb. 65 000 Ft)

Felvételi vizsga nincs, a beiratkozás feltétele az érettségi bizonyítvány bemutatása.

A tanfolyam jegyzeteit, segédkönyveit kölcsönzés formájában biztosítja a szervező intézmény.

A tanfolyam modulszerkezetű.

Moduljai:

- A könyvtári rendszer működése.

- Könyvtári gyűjteményszervezés és állományfeltárás.
- Könyvtári olvasószolgálat és tájékoztatás.

A foglalkozásokat hetente egy alkalommal, csütörtökönként tartjuk, illetve minden hónap utolsó hetében kétnapos elfoglaltságot jelent a tanfolyam (szerda és csütörtök).

A tanórák mindkét napon 8 és 17 óra között zajlanak 60 perces ebédszünettel.

Jelentkezni az **alábbi címre** eljuttatott (kitöltött, lehetőség szerint kinyomtatott) jelentkezési úrlappal lehet:

BME OMIKK
Segédkönyvtáros képzés
1111 Budapest
Budafoki út 4-6.

A jelentkezési űrlap és a felnőttképzési szerződés itt érhető el:

<http://www.omikk.bme.hu/main.php?folderID=1320&articleID=2490&ctag=articlelist&iid=1>

Minden érdeklődőt szeretettel várunk!

További felvilágosítással az alábbi elérhetőségen szolgálunk:

Lengyel Gyöngyi
tanfolyamvezető
Telefon: +36 1 463-3534
E-mail: gylengyel@omikk.bme.hu

Földi Tamás

Kávészünet a Facebookon – az Országos Idegennyelvű Könyvtár jelenlétéről a közösségi médiában

Blog és Facebook. Két olyan web 2.0-ás alkalmazás, melyek teljesen a könyvtárak mindennapjainak részévé váltak. Jelen írás az Országos Idegennyelvű Könyvtár (OIK) két leggyakrabban és legeredményesebben használt közösségi médiabeli eszközt mutatja be.

Bevezetés

Egy intézmény, könyvtár – így az OIK is – számos módon tartja a kapcsolatot olvasóival, használóival. Ezek közül az utóbbi években egyre nagyobb szerep jut az ún. web 2.0-ás alkalmazásoknak. Intézményünk a könyvtárak közül viszonylag korán, 2007-től kezdődően kezdte bevezetni ezeket az alkalmazásokat, felismerve a minél több csatornán való kapcsolattartás fontosságát. *Andreas Kaplan* és *Michael Haenlein* szerint a közösségi média „internetes alkalmazások olyan csoportja, amely a web 2.0 ideológiai és technológiai alapjaira épül, ami elősegíti, hogy kialakuljon és átalakuljon a felhasználó által létrehozott tartalom”. [1]

Megszámlálhatatlan technikai lehetőség és alkalmazás áll a felhasználók rendelkezésére, melyet több-kevesebb sikerrel alkalmaznak könyvtári környezetben. Említhetjük az RSS feedeket, fotó- és videomegosztókat, wikiket, közösségi linkgyűjteményeket [2], hírmegosztókat stb. [3] Jelen írás nem kíván mindezekkel az alkalmazásokkal foglalkozni, célja mindössze annyi, hogy gyakorlati szempontból bemutassa az OIK két leggyakrabban és legeredményesebben használt közösségi médiabeli eszközt: Blogját és Facebook oldalát.

Mielőtt bemutatjuk e két eszközt, érdekes megnézni azt is, hogy mely médiumokon nincs jelen a könyvtár. Bár korábban volt iWiW profilunk, ezt már évek óta nem használjuk, mivel jelentőségét veszítette, szerepét teljes mértékben átvette a Facebook. Nincs jelen az OIK a Twitteren és a Linkedinen sem. A Twitter, bár jó és hasznos lehetőség, Magyarországon mégsem terjedt el annyira, mint az angolszász világban, és még gyakrabban kellene frissíteni mint a Facebook oldalát. Ennyi friss és érdekes anyaga nincs a könyvtárnak, és leginkább azokat a használókat érnék el rajta,

akkival a Facebookon már amúgy is kapcsolatban vagyunk. A LinkedIn pedig inkább az üzleti szféra számára releváns oldal.

Az OIK blogja – Kávészünet

Az OIK Kávészünet című blogja [4] idén már több mint 5 éves (1. ábra). 2007 októberében azzal a céllal indult, hogy a könyvtár honlapját kiegészítő, többcélú felületet hozzunk létre, amely teret enged szubjektívebb témáknak, véleményeknek is, illetve hogy a hozzászólásokon keresztül kevésbé formális irányba mozdítsa el a könyvtár–felhasználó kommunikációt. A blogstatisztikákat áttekintve azt látjuk, hogy a rendszeres frissítéseknek és a témák sokszínűségének köszönhetően az első célkitűzés teljesül, a második sajnos már kevésbé. Bár többféle módon is próbáltuk aktivizálni olvasóközösségünket, a legtöbb bejegyzésnél ez nem sikerült.

A kezdeti egy-két fős szerkesztőgárda (az arra kijelölt munkatárs) létszáma az évek során megnőtt, jelenleg a könyvtár 12 munkatársa továbbít kisebb-nagyobb rendszerességgel anyagokat a „szerkesztőségnek”. A témák igen változatosak. Találhatók: könyvismertetések, zenei hírek, nemzetiségi hírek, könyvtári hírek, aktualitások, megemlékezések jelentős írók és más alkotók évfordulóiról.

A rovatok közül egy heti rendszerességgel megjelenő, népszerű ajánlót szeretnék kiemelni, *A hét könyve* címűt. Az ajánló 2011 elején indult az OIK blogján, azzal a céllal, hogy az új dokumentumbeszerzésekből hetente egy kötetet kedvcsinálóként ismertessünk az olvasókkal. A választás az előző héten feldolgozott új dokumentumokból történik, a bemutatott művek között nemcsak köny-

vek, hanem CD-k, DVD-k is előfordulnak. 2011-ben és 2012-ben 50-50 ajánló készült, melyet a sorozatért felelős munkatárs mellett további 10-12 munkatárs készített. Az eredeti nyelvű és a magyar nyelvű alkotások között a szépirodalmi művek domináltak, de helyet kaptak az ajánlóban néprajzi, filmtörténeti, nemzetiségi, történelmi és honismereti munkák, valamint nyelvkönyvek és zeneművek is.

Vessünk egy pillantást a statisztikára (1. táblázat)!

2011-ben a blogra 144 bejegyzés került fel, 2012-ben pedig 194 bejegyzés született, köszönhetően

a kollégák növekvő aktivitásának, valamint néhány új, rendszeresen megjelenő rovatnak, úgy mint:

- *Könyvtári hírek a világból*, melyet *Molnár Szilvia* írt, fordított az angolszász könyvtári világban előforduló újdonságokról, érdekességekről;
- *dr. Márkus Gábor Délkelet-ázsiai utazás* című eszperantó beszámolója;
- *Olvasóink anno*, melyben az OIK vendég-, kívánság- és véleménykönyveiből válogatott *Földi Tamás* tájékoztató könyvtáros;
- *Földi Tamás* 5 részes fényképes válogatása európai és amerikai könyvtárakról *Világkönyvtár* címmel, mely számos könyvtáros kolléga visszajelzését váltotta ki.

1. ábra Az OIK Kávészünet című blogja

1. táblázat

A Kávészünet című blog néhány statisztikai adata

OIK Blog	2010	2011	2012
Bejegyzések száma	139	144	194
Egyéni látogatók száma	10 502	12 134	14 047
Oldalmegtekintések	27 591	30 706	36 013

Ez a 194 bejegyzés átlagosan heti 3-4 publikációt jelent, bár ezek megoszlása nem egyenletes. A tanulmányi időszakban sűrűbben, nyáron pedig ritkábban frissül a blog, de mivel a blogot szerkesztő munkatárs helyettesítése megoldott, így az sohasem szünetel. 2013-ban az előző év tendenciája folytatódik, számos új rovat indult el az idei évben is:

- *dr. Márkus Gábor* új sorozattal jelentkezett *Hibiszkuszok országában* címmel, amelyben Koreában tett utazásáról számol be, ezt a *Himalájától délre* c. sorozata követi, thaiföldi tapasztalatairól;
- Zeneműtárunk új sorozata *A világ érdekes zenei épületei-t* mutatja be gazdagon illusztrált összeállításokban;
- *Kalocsai Andrea* az *Irodalmi pályázatok* közül ajánl az érdeklődőknek;
- *Nemes Anikó* eszperantó referens pedig *Gasztrokörút Eszperantiában (Gastrobulvarado en Esperantio)* címmel indított új, kétnyelvű sorozatot.

Ha megvizsgáljuk, hogy hogyan változott a blog a kezdetek óta, azt látjuk, hogy látványosabb, egységesebb lett. Mivel a különféle bejegyzések egy „szerkesztőhöz” futnak be, így azok formátuma, tördelése is egységes. Fontos szempont, hogy minden bejegyzéshez tartozzon legalább egy kép,

és ahol lehetséges, releváns hiperlinkek egészítsék ki a szöveget.

A Kávészünet című blog évente több mint 10 000 egyéni látogatót (azaz valós látogatást, nem számolva a keresőmotorok pókjait, indexrobotjait) vonz. Büszkén mondhatjuk, hogy a könyvtári blogok közül az egyik első, és még mindig aktívan működő az OIK blogja.

A blogon megjelent megjegyzések az OIK Facebook oldalán is megjelennek a NetworkedBlogs alkalmazás [5] segítségével, és így át is jutunk fő web 2.0-ás csatornáinkhoz, az OIK Facebook oldalához.

Az OIK Facebook oldala

Az Országos Idegennyelvű Könyvtárhoz jelenleg három Facebook oldal köthető. Egy általános, a teljes intézményt reprezentáló oldal [6], egy Zeneműtári Facebook oldal [7], amelyen zenei hírek, események, képek jelennek meg, és egy eszperantó témájú oldal [8], melyet a *Fajsi Gyűjtemény* gondoz. A továbbiakban a könyvtár általános oldaláról lesz szó.

2. ábra Az OIK Facebook oldalának nyitóképe

Az OIK fő Facebook oldala 2010 márciusában indult, és hamar népszerű lett az olvasók, felhasználók, könyvtárosok körében, gyorsan fel is váltotta az OIK iWiW oldalát. 2011 és 2012 további fejlődést és növekedést hozott. Az oldalt kedvelők száma mára meghaladta az 1750-et. A bejegyzések száma ennél is nagyobb ütemben nőtt. Míg 2010-ben az OIK 177 bejegyzést tett közzé az oldalon, addig 2011-ben már 427-et, 2012-ben pedig 483-at. Ez naponta 2-3-4 bejegyzést jelent hétköznapokon, és ennél nem is szeretnénk többet. A hangsúlyt most már nem a mennyiségi, hanem a minőségi növekedésre kell helyezni. Ami még örvedetesebb, hogy a használók visszajelzése is jelentősen emelkedett. 2011-ben már 1112 interakció, 2012-ben pedig 5007 interakció történt a használók részéről. 2013-ban elmondhatjuk, hogy a magyarországi könyvtárak közül az OIK Facebook oldala az egyik legaktívabb és leglátogatottabb. [9]

2. táblázat

Az OIK Facebook oldalának néhány statisztikai adata

OIK Facebook	2010. márc.	2011.	2012.
Új rajongók száma	676	567	397
Unlike	?	103	54
Összes rajongók száma	676	1140	1483
Bejegyzés a könyvtárról	177	427	483
Interakció a rajongóktól	404	1112	5007 (1931 a fotópályázatból)

A Facebookon a hír és információ gyorsan és hatékonyan jut el az azt használó rétegekhez, így a könyvtár olvasóinak egy jelentős részéhez is, és jól kiegészíti az OIK honlapját [10] és blogját. Míg a blogon a hosszabb, részletesebb, olvasmányosabb bejegyzések dominálnak, addig a Facebook a rövid, „ütős” bejegyzések terepe. Itt maximum néhány mondat igazán érdekes, és a képeknek még hangsúlyosabb a szerepük.

A bejegyzések között található a könyvtár működésével kapcsolatos hírek, megemlékezünk írók születésének és halálának évfordulóiról, valamint személyesebb, fényképes híradások is előfordulnak. A könyvtár programjairól külön fényképes bejegyzések készülnek az „Események” fülön,

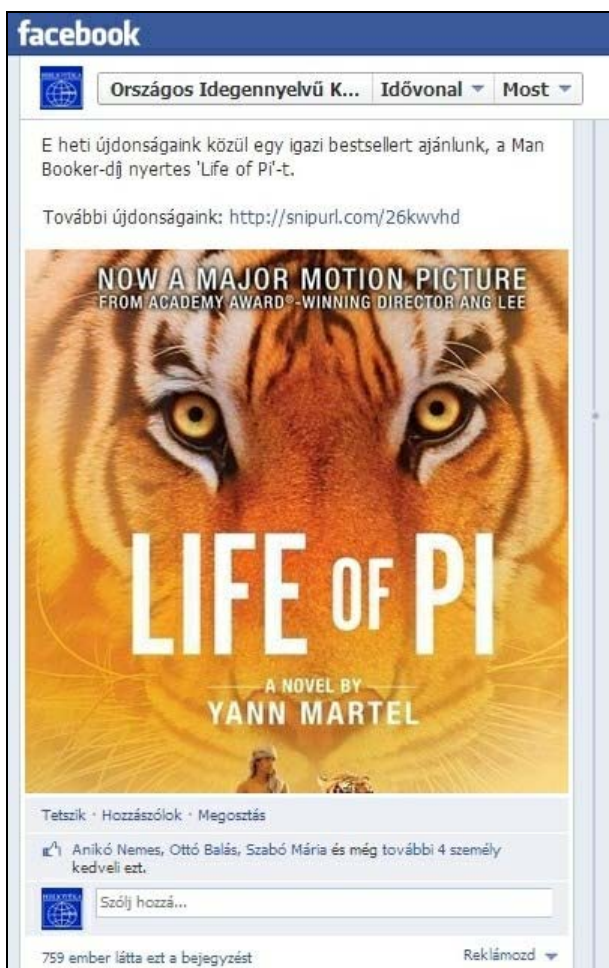
melyek emlékeztetőként is szolgálnak a használók számára, de megkönnyítik az események megosztását is.

Filozófia, trendek, változások

Ha átnézzük a bejegyzéseket, felmerülhet a kérdés, hogy miért pont ezek a hírek jelennek meg. Ez tudatos döntés eredménye, ami az évek során változik, alakul is. Fontos megtalálni az egyensúlyt a komolyabb, szakmai hírek és a népszerűbb, bulvárosabb, nagyobb érdeklődést kiváltó bejegyzések között. Míg előbbieket a könyvtár szakkönyvtári funkciója indokolja, az utóbbiak a figyelem fenntartása és marketingszemponatok miatt szükségesek.

A Facebook folyamatosan változik, átalakul. A legújabb trendek szerint a képek egyre nagyobbak, hangsúlyosabbak, a vizualitás eddig is fontos szerepe még tovább erősödik. Jó példa ennek illusztrálására a heti újdonságainkról készített elektronikus lista. [11] 2011. január 1-jétől állítjuk össze ezt a jegyzéket, ezzel is népszerűsítjük a gyűjteményt, és folyamatosan informáljuk az érdeklődő olvasókat. A lista valamennyi internetes felületünkön megjelenik. Korábban csak megosztottuk a katalógus linkjét az új beszerzésekkel. Az információ itt érdekes volt ugyan, mégsem igazán aktivizálta a használókat. A megoldás: egy érdekes, látványos könyv borítófotójának kiválasztása, melyhez a linket csatoljuk. Így jóval több emberhez, hatékonyabban jut el ugyanaz az információ (3a és 3b ábra).

3a és 3b. ábra Az OIK Facebook oldalának két bejegyzése

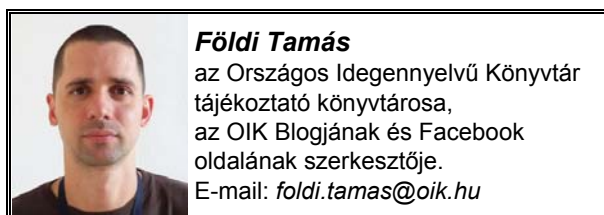
A használói kör és aktivitásuk is változik. Személyes tapasztalat, de cikkek is megerősítik, hogy a magánszemélyek már nem olyan aktívak ezen a platformon, mint egy-két éve. Figyelemmel kísérik a híradásokat, de ők maguk már kevesebbet posztolnak. Viszont az intézményi felhasználók egyre profibbá válnak, egyre több bejegyzést tesznek közzé, egyre több a program, esemény, reklám. [12]

Ebben a folyamatosan változó digitális világban kell az OIK-nak is helytállni szolgáltatásaival, kihasználni az adott lehetőségeket, hogy továbbra is érdekes és hasznos maradjon olvasói számára.

Jegyzetek és irodalom

1. http://hu.wikipedia.org/wiki/K%C3%B6z%C3%B6ss%C3%A9gi_m%C3%A9dia
KAPLAN, Andreas M. – HAENLEIN, Michael: Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. = Business Horizons, 53. köt. 1. sz. 2010. p. 59–68.
2. Az OIK-nak a delicious közösségi könyvjelző szolgáltatáson található linkgyűjteménye – a nyelvi referensek segítségével összeállított – 444 igényes linket tartalmaz 45 nyelven.
<https://delicious.com/idegennyelv>
3. Számos érdekes és hasznos web 2.0-ás alkalmazást találhatunk összegyűjtve a következő két oldalon:
<http://oedb.org/library/features/101-web-20-teaching-tools/> és a <http://www.slideshare.net/drtwelsh/free-web-20-tools-for-libraries>
4. <http://www.oik.hu:8080/>
5. <https://www.facebook.com/networkedblogs>
6. <https://www.facebook.com/pages/Orsz%C3%A1gosi-idegennyelv%C5%B1-K%C3%B6nyvt%C3%A1r/286326263130>
7. <https://www.facebook.com/pages/Orsz%C3%A1gosi-idegennyelv%C5%B1-K%C3%B6nyvt%C3%A1r-Zenem%C5%B1t%C3%A1ra/365590983530337>
8. <https://www.facebook.com/KolektajoFajsz>
9. Többféle mutató alapján is jól összehasonlíthatjuk a különböző Facebook oldalakat – így a könyvtáriakat is – a SocialTimes.hu Facebook toplistája alapján.
<http://socialtimes.hu/toplist/pages/1/tat/hu/library>
10. <http://www.oik.hu/web/guest>
11. <http://opac.oik.hu/web/guest/heti-ujdonsagok>
12. http://index.hu/tech/2013/03/07/bemutattak_az_uj_facebookot/

Beérkezett: 2013. VI. 13-án.

Földi Tamás

az Országos Idegennyelvű Könyvtár
tájékoztató könyvtárosa,
az OIK Blogjának és Facebook
oldalának szerkesztője.
E-mail: foldi.tamas@oik.hu

Horváth István

Milyen messze van Dánia? Egy dániai tanulmányút tapasztalatainak hasznosíthatósága egy országos szakkönyvtárban

2013 tavaszán egy egyhetes tanulmányúton ismerkedhettem a dán könyvtári rendszer működésével Koppenhága és Roskilde könyvtáraiban, valamint könyvtári szervezeteknél, az NKA és az IKSZ támogatásának köszönhetően. A közvetlen gyakorlati tapasztalatok, eszmecserék, alátámasztották a szakirodalomban megjelenő pozitív képet a dán könyvtári rendszerről, de vajon mi hasznosítható ezekből egy hazai szakkönyvtárban?

Hol jártunk?

A tanulmányútra való felkészüléshez Németh Márton szakdolgozata [1] nyújtott megfelelő alapokat. Így már az utazás előtt világossá váltak azok a területek, amelyeken merőben eltér a dán rendszer a magyartól. Ez a kérdés egyébként a dán kollégákkal folytatott beszélgetések során is több alkalommal felmerült. A válasz mégsem egyszerű. Egyrészt hasonló problémákkal küzdenek, hasonló feladatokat látnak el, hasonló a rendszer felépítése is (nagy vonalakban), mint a magyar, másrészt viszont komoly eltéréseket, megközelítésbeli különbségeket találhatunk. Természetesen, pár nap, könyvtáranként/intézményenként néhány óra, csak felvillantani tudja a rendszert, az intézmények működését, de ezek az ízelítők már összeállhatnak egy olyan képpé, amely hűen mutatja be a dán könyvtári rendszer legfontosabb sajátosságait. Ezen kívül a közvetlen kommunikáció segítségével még pontosabb, vagy inkább személyesebb benyomásokra, információkra tehetünk szert, mélyebben megismerve a működést.

A dán szakmai tapasztalatokat Dr. Horváth Sándor Domonkos (igazgató, Dr. Kovács Pál Megyei Könyvtár és Közösségi Tér, Győr), Dr. Keveházi Katalin (igazgatóhelyettes, Szegedi Egyetem Klebelsberg Könyvtár, Szeged), és Dr. Varga Katalin (igazgató, Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest) részvételével elemezhettük. Különböző könyvtárakból érkezünk, így a szakmai program összeállítása során igyekeztünk a lehető legteljesebb keresztmetszetet átfogni a rendkívül összetett, sokszínű, ugyanakkor meglepően egyszerűen működő dán könyvtári rendszerből.

A hivatalos program a következő intézményeket ölelte fel [2]: Királyi Könyvtár és Információtudományi Akadémia (Det Informationsvidenskabelige Akademi = IVA – Royal School of Library and Information Science); Roskilde-i Központi [Megyei] Könyvtár (Roskilde Bibliotekerne – Central Library, Roskilde); Dán Kulturális Ügynökség (Kulturstyrelsen – Danish Agency for Culture); Dán Elektronikus Könyvtár (Danmarks Elektroniske Fag- og Forskningsbibliotek = DEFF – Denmark's Electronic Research Library); Királyi Könyvtár – Nemzeti Könyvtár (Det Kongelige Bibliotek – Danmarks Nationalbibliotek – The Royal Library – National Library of Denmark); Királyi Könyvtár – Egyetemi Könyvtári részének, Bölcsészeti Fakultás Könyvtára (Det Kongelige Bibliotek – Danmarks Nationalbibliotek og København Universitetsbiblioteket – Det Humanistiske Fakultetsbibliotek – The Royal Library – National Library of Denmark and Copenhagen University Library – Faculty Library of Humanities); Olvasási Problémákkal Küzdők Országos Dán Könyvtára (Nationalbibliotek for mennesker med læsevanskeligheder = NOTA – Danish National Library for Persons with Print Disabilities); Közigazgatási Könyvtár (Det Administrative Bibliotek = DAB – The Administrative Library).

A hivatalos programon túl meglátogattunk még egy kisebb városi könyvtárat: Dragør Városi Könyvtár (Biblioteket i Dragør – Dragør Library).

Ahogy Németh Márton fent említett dolgozatában is kiemeli, a könyvtári rendszer működését, az adott társadalmi-gazdasági-kulturális környezetben szükséges vizsgálni, főleg azért, mert a skandináv és azon belül a dán környezet nem igazán

egyezik a magyarral, sőt valljuk be: inkább markánsan különbözik. Ezért ezekre az eltérésekre fokozott figyelmet érdemes fordítani, a tapasztalatok implementálási kísérleténél, ha erre vállalkozunk. Mivel a dán modell nagyon jól működőnek látszik, mindenképpen érdemes elgondolkodni azon, mi alkalmazható belőle nálunk.

A feltűnő eltérések

Ha messziről vizsgáljuk a rendszert, először a hasonló vonások tűnhetnek fel: a közkönyvtárak finanszírozásának mértéke alapvetően a helyi önkormányzatok döntésén múlik. Az állam csak a központi szolgáltatásokat és a központi fejlesztési programokat finanszírozza, természetesen a könyvtári törvény [3] adta mozgástéren belül. Eszerint: „A könyvtári törvény előírja, hogy minden településen kell lennie egy könyvtárnak, külön szervezeti egységgel a felnőtt és a gyermekirodalomnak, ingyenes és egyenlő hozzáférést biztosítva a polgároknak az összes médiatípushoz, beleértve az ingyenes internet-hozzáférést. Ez biztosítja az egységes és magas színvonalú szolgáltatást a polgárok számára az ország egész területén.”

Ez már nem igazán fedi a magyar szabályozást, bár alapelveiben mintha megegyezne, az úgynevezett magyar könyvtári törvénnyel: [4] „54 § (1) e) helyben nyújtott alapszolgáltatásai ingyenesek”. Ha még tovább megyünk, és rátalálunk arra a részre, amely deklarálja, hogy a könyvtárak közötti együttműködésnek (és itt már nemcsak a közkönyvtárakról van szó, hanem az összes könyvtárról!) úgy kell megvalósulnia, hogy az összes könyvtár állománya kereshető legyen a „bibliotek.dk” címen, és bármely olvasó, bármely könyvtárból igényelhesen dokumentumot, napi szállítással, akkor – meglátásom szerint – azonosíthatjuk az egyik legfontosabb lényegi különbséget.

A hangsúlyok a használói igények legteljesebb kielégítésén vannak, a teljes rendszer segítségével, a használó által elérhető intézményben. A dokumentum mozog, nem a felhasználó. Mindez a lehető legtakarékosabb módon, a használó számára ingyenesen. A rendszer egyes elemeinek (intézményeinek) – saját szerepüknek megfelelően – a rendszer működését, az együttműködést kell biztosítaniuk. A fentiek tükrében már érhető az a probléma, hogy a dán működési domból át-emelhetők-e egyáltalán „jó gyakorlatok”?

Adalékként még megemlítem azt az általános (több meglátogatott könyvtárban is megfogalmazott) trendet, miszerint nagyobb arányban csökkentették a használók számára biztosított asztali PC-k számát, mert nagyobb igény volt a saját eszközök (laptop, táblagép) használatának lehetővé tételére (töltő csatlakozás, wifi). Nyilván ennek a trendnek az itthoni megjelenésére is kell egy kis időt hagyni, mert nálunk még nem ez a jellemző, de nem árt figyelni rá.

A megvalósíthatónak látszó elemek

Nyilván a fenntartói szándék és nyomás a saját bevételek növelésére, ellentétes a beiratkozási ingyenesség bevezetésével, ugyanakkor, ha a beiratkozási bevételek arányát tekintjük a teljes bevételhez képest, akkor érdemesnek látszik átgondolni ezt a kérdést is, hiszen a magyarországi könyvtárakban a teljes működési bevétel, az összes bevétel 6-15%-a volt a 2000–2011 közötti időszakban [5].

Valamint ezzel a lépéssel pont egy olyan társadalmi réteg könyvtárhasználatát lehetne ösztönözni, amelynek a legnagyobb szüksége lenne a könyvtárak szolgáltatásaira. Sajnos, ennek megvalósíthatóságát illetően, kétségeim vannak. Hiszen, például az ODR-támogatások folyósítása, a rendszer működésének finanszírozása mennyire akadozik, és a támogatás mértéke évről évre csökken, holott épp egy hatékony, együttműködésre épülő modellt működtetne.

Központi szándék és ösztönzés hiányában, az erős, mély együttműködés megvalósítása nem életszerű, de ha az intézmények érdekelték benne, ilyen irányban is elindulhatnak pozitív folyamatok.

Az a trend már az itthoni gyakorlatban is megjelent, hogy a könyvtár mint szociális, tanulási, kulturális hely/tér fontos tényezővé válhat, kényelmes, korszerű infrastruktúrát biztosítva a használóknak. Még nem épült be annyira a köztudatba, és még nem minden könyvtár gyakorlatában jelenik meg (akár objektív okok miatt), de ez az út – ha a társadalom elfogadja –, működőképes lehet. Az már kérdéses, hogy a jelenlegi finanszírozási, szabályozási környezet [6] lehetővé teszi-e ennek kialakítását, fenntartását. E nélkül viszont nincs, nem lehet igazi vonzereje a kínált szolgáltatásnak. Holott e nélkül nehezen érhető el, hogy a használók a

könyvtárba menjenek, például internetezni. Márpedig Dániában – ahol az internet-ellátottság 90%-os volt 2012-ben [7] – tele vannak a könyvtárak internetező felhasználókkal, míg Magyarországon – ahol 65%-os az ellátottság –, még nem jellemző ilyen tömeg. Nyilvánvaló, hogy a megfelelő infrastruktúrával ellátott nagyobb olvasótermek mellett, a kisebb csoportoknak megfelelő nyitott és zárt terek kialakítása, vonzó programok, vendéglátási lehetőség (büfé, kávéház), flexibilisen alakítható környezet, és a megfelelő kompetenciával rendelkező támogató személyzet (a könyvtárosok), mind-mind olyan feltételek, amelyek külön-külön is elősegíthetik egy ilyen jellegű könyvtári szolgáltatás térnyerését, de csak együttesen fejtik ki azt a szinergikus hatást, ami komoly vonzerőt gyakorolhat.

Természetesen, az általánosan megfogalmazott trendek másképp érvényesülhetnek a közkönyvtárakban, illetve a szakkönyvtárakban, és ezeken a kategóriákon belül a helyi speciális igényeknek és lehetőségeknek a figyelembevételével is árnyalni kell még a fejlesztéseket, de ezeknek a trendeknek teljes figyelmen kívül hagyása hiba lenne.

A meglátogatott intézmények – szubjektív szemmel [8]

Királyi Könyvtár és Információtudományi Akadémia és Könyvtára

Éppen 2013 tavaszán vált a Koppenhágai Egyetem részévé (fogalmazhatnák úgy is: vesztette el önállóságát), és készült az augusztusi 8. COLIS (Conceptions of Library and Information Science – Könyvtár- és Információtudományi Koncepciók) konferenciára [9]. E két fontos feladat mellett is szakítottak időt fogadásunkra. Oktatási programjukban nagy mennyiségű projektmunkát várnak el a diákoktól. Komoly nemzetközi kapcsolatokkal és tanuló létszámmal rendelkeznek, izgalmas oktatási területekkel, amelyek nemcsak a könyvtári területre, hanem a versenyszférában történő elhelyezkedésre is alkalmas ismeretekkel vértetik fel a tanulókat (pl. kulturális közvetítés – Cultural Mediation). A könyvtár – hagyományos terei mellett –, kisebb csoportoknak alkalmas tanulási területeket is biztosít használóinak. Szakkönyvtári feladata mellett nyilvános könyvtárként is működik.

A Roskilde-i Központi Könyvtár

A látogatás során egy nagyon nyitott, praktikus, vonzó intézményt ismerhettünk meg. Érdekes kon-

cepciókkal, együttműködéssel a helyi monostorral, múzeumokkal (*Rock Múzeum, Roskilde Cathedral*), rendezvényekkel (pl. *Roskilde Festival*) 7/24 órás szolgáltatású visszavétellel, automata osztályozó rendszerrel. Figyelemre méltó kezdeményezésként értékeltem a zenei sarkot. Itt egy mini színpad (10 négyzetméter), világítással, szintetizátorral, és egy kényelmes ülőgarnitúra áll a használók rendelkezésére, egyéni produkcióik kipróbálására. A térség központi könyvtáraként, a hozzá tartozó 18 fiókkönyvtár mellett, a bibliobuszos szolgáltatást is működteti. Évi 600 000 látogató, 731 000 dokumentum, 1 millió feletti kölcsönzés, saját fejlesztésű helyi közösségi oldallal [10]. Dinamikus, folyamatosan fejlődő, átalakuló, innovatív intézmény benyomásával gazdagodva búcsúztunk tőlük.

Dán Kulturális Ügynökség

Ez a szervezet nehezen értelmezhető a magyar struktúrárt ismerve. A *Kulturális Minisztérium* égisze alatt működik. Feladatai nagyon szerteágazóak, átfogják a vizuális és az előadó-művészet, a zene, az irodalom, a múzeumok, a történelmi és kulturális örökség területét. Kiterjed tevékenysége a műsorszórásra, a könyvtárakra és minden egyéb nyomtatott és elektronikus médiára. Működése nemcsak belföldi, hanem a nemzetközi kapcsolatokban is meghatározó. Legfontosabb szerepét talán úgy határozhatjuk meg: a művészet és kultúra értékeinek megjelenítése, artikulálása, a megőrzés elősegítése, fejlesztése a helyi és más társadalmi szinteken, valamint a nemzetközi kapcsolatokban. Ehhez négy speciális szakmai csoportot hoztak létre: 1. Könyvtárak, média és digitalizálás, 2. Kulturális örökség és építészet, 3. Kulturális intézmények, támogatások, folyó kiadások, 4. Művészetek finanszírozása.

Az első csoport felelős a könyvtári (média [tv, rádió, újságok], és digitalizálás) terület törvényi szabályozásáért, a fejlesztési alapok elosztásáért.

Az ügynökség kezel számos központi könyvtári feladatot, kiemelve a *bibliotek.dk* rendszert és az ahhoz kapcsolódó szállítási, logisztikai feladatokat, valamint a könyvtári törvényben előírt adminisztrációs tevékenységet. Továbbá a könyvtári terület fejlesztési feladatait koordinálja, az azokhoz kapcsolódó támogatási rendszereket működteti és felügyeli. Mindezek mellett az ügynökség biztosítja még a titkársági feladatokat a Dán Elektronikus Könyvtár, valamint több fejlesztési projekt számára is.

Dán Elektronikus Könyvtár

Ez az intézmény talán megfeleltethető az EISZ-nek (Elektronikus Információs szolgáltatás), persze nem teljes mértékben. 1998–2002-ig mint projektszervezet tevékenykedett (27 millió dán koronából), három minisztérium (Kulturális, Tudományos és Felsőoktatási, valamint a Gyermekek és Oktatási Minisztérium) finanszírozásában, 2003-tól döntöttek véglegesítéséről. A finanszírozási modell megmaradt, de évi 2,7 millió koronás kerettel gazdálkodnak, ami a titkárság licenceire és fizetésére, kisebb szolgáltatásokra, konferencia-részvételre, illetve a nemzetközi kapcsolatokra fordítható [11]. Tehát a licencdíjakhoz nem adnak támogatást, azokat az intézményeknek kell megfizetni.

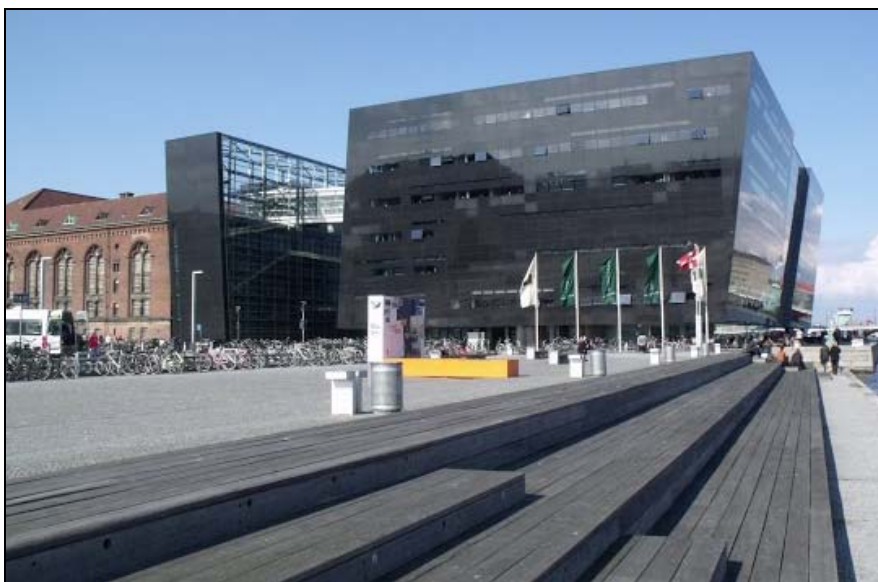
Részt vesznek az Open Access fejlesztésekben, digitalizálási együttműködésekben. A költségvetési megszorítások negatív hatásait megpróbálják kiegyenlíteni új szolgáltatások, új partnerek keresésével, az üzleti oldalnak nyújtott szolgáltatások segítségével, további források bevonásával. Ezekről függetlenül, az intézmény jelenlegi és a jövőbeli legfontosabb feladata, az intézmények számára végzett konzorciumi licenckezelés.

Királyi Könyvtár – Nemzeti Könyvtár

Nemzeti könyvtárként, az intézmény legfőbb feladatai közé tartozik a dán dokumentumállomány hosszú távú megőrzése. A két köteles példányból egyet ők kapnak, a megőrzési feladatuk ellátására.

A másikat az Aarhus-i Nemzeti Könyvtár [12] kapja szolgáltatási feladataira. Együttműködésben a DBC [13] vállalattal szerkesztik a nemzeti bibliográfiát és az azon alapuló lelőhely-nyilvántartást (DanBIB). Emellett kölcsönöz, digitalizál, helyben használatot is biztosít az intézmény. Az 1999-ben épült, új reprezentatív szárny (Fekete Gyémánt – The Black Diamond – Den Sorte Diamant), központi helyen és hangsúlyos megjelenésével ad nyomatékot a könyvtári funkcióknak; ráadásul, az előzőekben említett új funkciókkal, első osztályú étteremmel, kávézóval, hatalmas természetes fényvel elárasztott olvasótermekkel felszerelve. Érdekes információkat kaptunk kísérőnkéntől, Steen Bille Larsen igazgatóhelyettestől. Az épület még nincs 15 éves, de már számos változtatást végeztek el. Például a bejáratnál szemben lévő könyv-, és ajándékboltot úgy alakították át, hogy oda helyezték a központi információs pultot, ugyanis mindenki ott kért információt, az árusításból tervezett bevétel pedig jócskán elmaradt a várttól. A kölcsönző pultokat is átalakították, ott technikai információs pontot hoztak létre, ahol az önkiszolgáló kölcsönzésben, valamint a hálózati csatlakozásban segítő könyvtárosok állnak szolgálatban (1., 2. ábra).

A látogatás során bepillantást nyerhettünk az intézmény egy érdekes digitalizálási projektjébe, amely az EOD (eBooks on Demand – Elektronikus Könyvek Igény Szerint) [14], tipikus dán verziója: dán könyvek (1701–1900) digitális változata – igény szerint – ingyenesen [15].

1. ábra A Királyi Könyvtár – Nemzeti Könyvtár – A fekete gyémánt épülete – The Black Diamond – Den Sorte Diamant

2. ábra A Királyi Könyvtár

Királyi Könyvtár – Egyetemi Könyvtári részének Bölcsészeti Fakultása

A szervezetileg a Királyi Könyvtárhoz tartozó, de annak Egyetemi Könyvtári részét alkotó könyvtár a város új egyetemi kampuszán található. Itt ízelítőt kaptunk a dokumentumraktározás csúcstechnikájából, és a Királyi Könyvtár – nem egyszerű –, szervezeti felépítéséből. Az új (1996–97-ben épült) intézmény már átesett egy bővítésen (2005–2008), az elmondottak szerint, az eredeti tervekhez képest, kissé csökkentett tartalommal. Hatalmas raktári kapacitás került kialakításra. A régebbi, a hagyományos (manuális) tömör raktár, automata (vízzel működő) tűzoltó rendszerrel, 7 emelet foglal el, 1,7 millió könyv, illetve periodikum helyezhető el itt. A modernebb rész – „csak” 5 emeletnyi, 1 millió könyvnek elegendő helytel – megtekintéséhez már a központi biztonsági szolgálatot kellett értesíteni. A bejutás zsilipes működésű kapukon keresztül történik. Itt az állandó hőmérséklet 12 fok, és a páratartalom is kontrollált. Az automata oltórendszer vízpára + nitrogén gáz, ami nem teszi tönkre a dokumentumokat tűz esetén. A tömör raktár elektromosan mozgatható, a világítás – természetesen automatikusan – csak a szétnyíló kocsik között kapcsolódik fel.

Érdekes megoldás a földszinti szabadpolcos tér rendje, hiszen a 2008 óta beszerzett dokumentumok nem valamilyen szakrendben, hanem a vásárlásuk időrendjében (leltári szám, numerus currens) kerülnek a polcokra.

Olvasási Problémákkal Küzdők Dán Országos Könyvtára (NOTA)

Ez az intézmény, tulajdonképpen, a szó hagyományos értelmében nem is könyvtár, illetve csak kis részében az; inkább egy kiadóvállalat, komoly támogatási szolgáltatásokkal. Több mint 45 ezer olvasójából 13 ezer feletti látássérült, 26 ezer diszlexiás. Egymillió feletti éves kölcsönzési számmal. Viszont itt rögtön érdemes megállni. Náluk a CD és Braille-dokumentum kölcsönzés azt jelenti, hogy elkészítik (CD esetén megszemélyesítik) a dokumentumot és elküldik a használónak (3. ábra). Nem kell visszaküldeni, mert az sokba kerülne! Azon kívül, hogy vásárolnak hangoskönyveket, hozzávetőleg 30 szerződéses narrátorral nagy számban készítenek is ilyeneket. Komoly a digitalizálási, valamint az informatikai fejlesztési munkájuk. Az olvasási nehézségek leküzdéséhez képregényeken alapuló szoftvereket fejlesztenek, példá-

ul olyat, amely a felolvasás mellett kiemeli az olvasott szövegrészt. Fontos részlegük a telefonos és számítógépes támogatás. Használóiknak sokrétű segítséget nyújtanak, amely nemcsak az általuk küldött tartalom, vagy webes szolgáltatás eléréséhez kapcsolódik, hanem a tartalom használatához igénybe vehető eszközök működtetéséhez is, illetve az információhoz jutás egyéb problémáiban is igyekeznek segíteni, megoldást találni.

3. ábra NOTA – CD/DVD másoló

Közigazgatási Könyvtár

Szintén egy meglehetősen speciális intézménnyel találkozhattunk. A központi kormányzat információs és dokumentumigényeinek kielégítését hivatottak teljesíteni. Kezdetben egyes minisztériumi könyvtárak látták el ezt a feladatot, ezek összevonásával jött létre mostani formája. A kormányzati kiadványok köteles példányainak kedvezményezettje és megőrzője. Természetesen, mint ahogy az eddig említett összes könyvtár, ez az intézmény is nyilvános könyvtárként működik, bárki beiratkozhat, kölcsönözhet. Az információs szolgáltatás viszont csak a kormányzati intézmények dolgozóinak jár.

Dragør Városi Könyvtár

A hivatalos programon kívül, minden előzetes bejelentés nélkül, hétköznapi felhasználóként látogattunk el a Koppenhága melletti kisvárosi könyvtárba. Az alig pár száz négyzetméteres könyvtárban is ugyanazok a szolgáltatások álltak rendelkezésre, mint amelyeket már megismertünk: minden regisztráció nélkül olvasgathattunk, izgalmas gyerekrezsleg, önkiszolgáló terminálok, és a többi könyvtárból érkezett dokumentumok átvételi pontja „pick-up point”. Valószínűleg több idős olvasójuk is van, mert külön öregbetűs („Magna Print”) polcot is találtunk; központi szolgáltatások, és helyi sajátosságok hatékony elegye (4. ábra).

Összefoglalás

Tanulságos és gondolatébresztő, lelkesítő és kicsit elszomorító élményt is átéltem a szakmai program során. Biztatónak éreztem a könyvtárhasználók tömegét, még akkor is, ha esetenként a hagyományos dokumentumok csak díszletként szolgáltak a korszerű információhordozók használatához. Az azért megnyugtató, hogy a masszív internet-használat és az értékes elektronikus információ-

hordozók mellett még komoly szerep jut a hagyományos könyveknek, dokumentumoknak is, egy ilyen fejlett könyvtári szolgáltatásokkal rendelkező rendszerben. A személyes beszélgetések során is egyértelműen kirajzolódott az az elv, hogy a helyi igényeknek megfelelően, akár hagyományos dokumentumokkal, akár elektronikus információhordozókkal segítsék a hozzájuk fordulókat. A közkönyvtáraknak fontos feladata a digitális írástudás terjesztése és fejlesztése. Minden könyvtárnál kiemelkedő szerepet szánnak a közös tanulás, kulturálódás, „tartalomfogyasztás” terének, a „harmadik hely” szerepének. Az erős, azonos (jó esetben magas színvonalú) központi szolgáltatások mellett, a helyi specialitások egyedi kielégítése révén, talán hatékonyan kielégíthetők a legkülönbözőbb használói igények is.

Az e-könyvkölcsönzés nehézségei [16], a digitalizálás és szerzői jog problémái ugyanúgy megoldatlanok, mint a világon mindenütt, de a stabil és jól működő ingyenes szolgáltatások megkerülhetlenné teszik a könyvtárakat a dán társadalomban a jelenben és a belátható jövőben, ezért a lehető legtöbb mintát érdemes lenne átvenni és alkalmazni.

4. ábra Dragør Városi Könyvtár – gyerekrezsleg

- az új információs kor kihívásai között. Szakdolgozat. Szeged, SZTE BTK, 2005
<http://mek.oszk.hu/03400/03465/> Letöltve: 2013. 04. 25.
- [2] Az intézmények honlapjai:
IVA: Royal School of Library and Information Science: <http://www.iva.dk/english/>
Central Library, Roskilde: <http://www.roskildebib.dk/english>
Danish Agency for Culture: www.kulturstyrelsen.dk/english/
Denmark's Electronic Research Library: <http://www.deff.dk/english/>
The Royal Library – National Library: <http://www.kb.dk/en/>
The Royal Library – University Library, Humanities: <http://www.kb.dk/en/kub/fag/hum/>
NOTA – Danish National Library for Persons with Print Disabilities: <http://www.nota.nu/>
The Administrative Library: <http://dab.dk/introduction-in-english/introduction-in-english/>
Biblioteket i Dragør: <https://www.drabib.dk/web/arena/welcome>
Letöltve: 2013. 04. 25.
- [3] Könyvtárakra vonatkozó irányelvek
<http://kum.dk/english/Policyareas/Libraries/>
Letöltve: 2013. 06. 04.
- [4] 1997. évi CXL. törvény
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700140.TV
Letöltve: 2013. 06. 04.
- [5] Magyar könyvtári statisztika
<http://ki.oszk.hu/content/magyarorszag-i-konyvtarak-es-iskolai-konyvtarak-statisztikai-adatai-1998-2009>
Letöltve: 2013. 06. 04.
- [6] 1036/2012. (II. 21.) Korm. határozat a 2012. és 2013. évi költségvetési hiánycél biztosításához szükséges további intézkedésekről
http://jogszabalykereso.mhk.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=146733.590019&mobile=1
Letöltve: 2013. 06. 04.
- [7] Internet Usage in Europe 2012 – Internet használat Európában 2012
<http://www.internetworldstats.com/stats4.htm>
Letöltve: 2013. 06. 04.
- [8] Az intézményekről, szolgáltatásairól információkat a látogatás során elhangzott bemutató előadás, prezentáció, átadott ismertető anyagok, illetve informális eszmecsere során kaptunk. Ezek egy része az intézmények honlapjain is elérhető [2], de nem minden esetben, illetve esetenként csak dán nyelven.
- [9] COLIS 8. Konferencia
<http://www.iva.dk/english/colis8/>
Letöltve: 2013. 06. 04.
- [10] AgeForce – helyi közösségi oldal
<http://www.ageforce.dk/>
Letöltve: 2013. 06. 04.
- [11] Denmark's Electronic Reserach Library Annual Report 2011. Danish Agency for Culture, Copenhagen, 2012. 34 p.
ISBN 978-87-92681-39-3
<http://www.deff.dk/english/about/publications/>
Letöltve: 2013. 05. 25.
- [12] State and University Library, Aarhus
<http://en.statsbiblioteket.dk/>
Letöltve: 2013. 06. 04.
- [13] DBC
http://www.dbc.dk/english/about_dbc
Letöltve: 2013. 06. 04.
- [14] EOD
<http://www.books2ebooks.eu/hu>
Letöltve: 2013. 06. 04.
- [15] Danish books (1701–1900) on demand – at no charge
<http://www.kb.dk/en/nb/samling/dod/index.html>
Letöltve: 2013. 06. 04.
- [16] Dán e-bookkölcsonzó szolgáltatás:
<https://ereolen.dk/>
Letöltve: 2013. 06. 04.
- [17] MIKKELSEN, J. S.: The Library System in Denmark. Copenhagen, Royal School of Library and Information Sciences, 1997. 84 p. ISBN 87 7415 262 9

Beérkezett: 2013. VI. 17-én.

Horváth István

az Országos Idegennyelvű Könyvtár
főigazgató-helyettese.
E-mail: horvath.istvan@oik.hu

„Hallgatót tolláról”

Trendek a hazai és nemzetközi könyvtárügyben

KISZL Péter

Trendek a hazai és nemzetközi könyvtárügyben / szerk.

Kiszl Péter. - Eger : Líceum K., 2013. - 310 p. 24 cm

ISBN 978-963-9894-98-3

A szerkesztő bevezetőjéből

„Rendhagyó kötetet tart kezében a tisztelt olvasó, hiszen gyűjteményünk minden egyes tanulmányát az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetének informatikus könyvtáros mesterszakos hallgatói készítették szemináriumi munkájuk keretében. Diákjaim a hazai és nemzetközi könyvtárügy trendjeinek elemzéséből nyújtanak át egy színes csokrot (nem csak) a szakma számára. Hol és merre tartunk? Ez a kérdés áll írásaik középpontjában, rohamtempóban változó társadalmi-gazdasági-technológiai-politikai környezeti tényezők között, amelyek természetesen kihatnak a könyvtári rendszer működésére, fejlődésére, alapjaiban meghatározva a lehetőségeket és a kihívásokat.”

A kötet szerkesztője, **Dr. Kiszl Péter**, könyvtáros és közgazdász végzettségű egyetemi docens, az *ELTE Könyvtári Intézete* igazgatója, az *Információtudományi Tanszékének* vezetője olyan kötetet szerkesztett, amelyre érdemes a könyvtáros szakmának odafigyelnie.

Rendhagyó módon nem hosszú tapasztalatú, nagy tudású, elismert könyvtári szakemberek vizsgálnak kiemelkedően fontos témákat a kötet tanulmányai-ban, hanem az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetének informatikus könyvtáros mesterszakos hallgatói. A három fő témacsoport – kommunikáció, képzés, pályázatok – mellett a ráadás fejezetben is nagyon érdekes területek mélyére ásnak a szerzők. Külön erényük a dolgozatoknak, hogy tanulmányaikat olyan módon építik fel, ami megfelel a tudományos munka elvárásainak mind a témaválasztás, mind a tanulmány szerkezete, mind a következtetések megfogalmazása szempontjából.

Más szemével látni és láttatni nagyon fontos, és a hallgatók friss elméleti képzésük alapján megpróbálták „hátralépní hármat”, és olyan, a mindennapi szakmai életünket befolyásoló, sőt, néha meghatározó területeket elemezni, amelyek általában nem témái a konferenciáknak, publikációknak.

Könyvtárak az országos sajtóban című tanulmányukban *Ungi Zsuzsanna* (Edutus Főiskola, Tata-bánya Budapesti Tagozat Könyvtára) és *Zahari István* (Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet Toldy Ferenc Könyvtár) azt vizsgálják, hogy miként jelennek meg a könyvtárak a médiában. Rámutatásuk a bulvárosodás térnyerésére, amivel a könyvtárügy imázsáért felelős szakembereknek mindenképpen számolniuk kell a megfelelő kommunikációs stratégiák kialakítása érdekében.

Országos könyvtári rendezvények az elmúlt öt év tükrében című tanulmányában *Erdélyi Ildikó* (Pest Megyei Könyvtár, Szentendre) az elmúlt

évek könyvtári rendezvényeit, illetve az irántuk való érdeklődést tekinti át. Megállapítja, hogy a figyelem egyre inkább a fiatalok bevonására és megtartására irányul, s rámutat, hogy a rendezvényeknek be kell épülniük a könyvtárak rendszeres szolgáltatásai közé.

Hazai szakmai programok a könyvtári közöség számára című tanulmányában *Bilicsi Erika* (Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Magyar Tudományos Művek Tára) azt vizsgálja, hogy milyen szerepet játszanak a különböző könyvtárszakmai rendezvények a könyvtárosok szakmai ismereteinek szinten tartásában, fejlesztésében.

A szakmai információáramlás fejlődése, a KATALIST levelezőlistára írt üzenetek áttekintő elemzése című tanulmányában *Nagy Zsoltné* (Hamvas Béla Városi Könyvtár, Százhalombatta) az egyik legfontosabb információcserélési fórumunk, a KATALIST-es levelezőlista használatát, a szakmára tett hatását elemzi. Megállapítása szerint „a KATALIST mint kereshető archívummal rendelkező kordokumentum, a könyvtáros szakma egyik digitális lenyomata”.

A felsőfokú információs szakemberképzés helyzete Ausztriában, Németországban és Svájcban című tanulmányában *Goda Beatrix* (Oktatókutató és Fejlesztő Intézet Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum) néhány innovatív, újszerű oktatási formára is felhívja a figyelmet.

Az információs szakemberképzés sajátosságai amerikai, brit, cseh és norvég egyetemeken című tanulmányában *Nagy Ildikó* (Oktatókutató és Fejlesztő Intézet Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum) rávilágít a hasonlóságokra és a különbségekre a különböző országokban folyó informatikus és könyvtárosképzés területén.

A magyarországi informatikus könyvtáros BA tantervek összehasonlító vizsgálata című tanulmányában *Csónaki Boglárka* (Magyar Képzőművészeti Egyetem Könyvtára) átfogó képet ad a magyarországi BA szintű felsőoktatási képzési lehetőségeinkről.

A magyarországi informatikus könyvtáros MA tantervek összehasonlító vizsgálata című tanulmányában *Fecz Ágnes* (Országos Széchényi Könyvtár) ugyanezt vizsgálja az MA képzések tekintetében.

Mennyire futja? Friss diplomás (informatikus) könyvtárosok a munkaerőpiacon című tanulmányában *Varga Mária* (Lajosmizse Város Művelődé-

si Háza és Könyvtára) arra hívja fel a figyelmet, hogy a pályakezdők elhelyezkedési lehetőségeiről, megoldásairól, az átképzésekről, illetve a pályaelhagyás mértékéről pontos adatok nyilvántartására volna szükség ahhoz, hogy a könyvtárosképzés, valamint a könyvtári rendszer hatékonyabban tudjon működni.

Könyvtári pályázati körkép – kiírások, nyertesek, eredmények című tanulmányában *Koletár Katalin Flóra* (Bisnode Magyarország Kft.) elemzi a magyarországi könyvtárügyet érintő pályázati lehetőségeket.

NKA pályázatok górcső alatt: népszerű forrás-szerzés könyvtáraknak című tanulmányában *Csoma-Simon Mária* (II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár, Miskolc) a Nemzeti Kulturális Alap pályázatainak pozitív és negatív tapasztalataira fókuszál.

Könyvtár-építészeti trendek a világban című tanulmányában *Csajbók Edit* (Simmelweis Egyetem Központi Könyvtár) megállapítja, hogy a modern könyvtár jellemzői világszerte a közösségi terek felé mozdulnak.

Mit kíván a hallgató? Elvárások a korszerű könyvtárral szemben című tanulmányában *Simon Eszter* (Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar) és *Kamocsa Gábor* (Apor Vilmos Katolikus Főiskola) külföldi példák mellett számos hazai felsőoktatási intézmény által a közelmúltban végzett igényvizsgálat eredményeit összegzi.

Mit csinálnék másként, ha főnök lennék? című tanulmányában *Bencze Eszter* (Pákolitz István Városi Könyvtár, Paks) saját és mások tapasztalatai alapján tesz javaslatokat elsősorban a vezetői kommunikáció, a konfliktuskezelés, a delegálás és a motiválás területén.

Külföldi könyvtári marketing – képekben című tanulmányában *Takács Dániel* (Budapesti Ügyvédi Kamara) felhívja a figyelmet olyan, külföldön már megjelenő promóciós eszközre, amelyeket a hazai könyvtárak is sikeresen alkalmazhatnának szolgáltatásaik népszerűsítése, újabb olvasók megnyerése céljából.

Ajánlások

Bakos Klára, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnöke, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Egyetemi Központi Könyvtárának főigazgatója: „A kötetet alkotó munkák témájukban és szemléletük frisses-

ségében egy új generáció figyelemre méltó megnyilatkozásai. Az egyes fejezetek világosan mutatják, hogy a fiatal kollégák fontosnak tartják felszínre hozni a könyvtárügy eddig kevésbé hangsúlyos területeit. A tanulmányok erénye a tényszerűség és szakszerűség. A modern hang üdvözlendő, amit minden bizonnyal a jövőben elmélyíti a munka során szerzett tapasztalat.”

Barátné dr. Hajdu Ágnes, az Emberi Erőforrások Minisztériuma Könyvtári Akkreditációs Szakbizottságának elnöke, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete alelnöke, a Szegedi Tudományegyetem főiskolai tanára: „A szakirodalmi könyvkiadás ingadozó és esetleges piacára egy tudatos, az útkeresés izgalmas folyamatát is érzékeltető, a tehetséggondozás fontosságát és sikerének jegeit magán hordó kötet született. Az aktuális jelenségeket tükröző és előremutató, de egyben az általánosításra is alkalmas, számos innovatív ötletet felsorakoztató körképet kapnak az olvasók, mely az értékes tartalom mellett témérek továbbgondolkodásra érdemes üzenetet hordoz.”

Kóródy Judit, az Infodok Kft. (a Magyar Telekom Nyrt., valamint a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság információszolgáltató partnere) vezetője, a Magyar Információbrókerek Egyesületének alelnöke: „Fiatal kutatók friss, újszerű oldalról közelítik meg a szakmai kommunikáció, a pályázati módszerek, a könyvtárépítéssel, a könyvtárosképzés, a könyvtári menedzsment és marketing kérdéseit. Érdemes figyelni a véleményükre, mert dolgozatukban nem elméleti, hanem nagyon is gyakorlati jelenségeket állítanak a középpontba. Következtéseikben nem köti őket a túlzott tapintat, a megfelelni vágyás. Elemzéseik eredménye nem mindig pozitív, őszintén rámutatnak a problémás területekre, és több esetben javaslatot is tesznek a megoldásra, további fejlesztésre.”

További információk:

<http://lis.elte.hu/KONYVTAR/trendek2013/>

A kötet megrendelhető a Líceum Kiadónál.

Kóródy Judit
(Az Infodok Kft. vezetője)

A polgárok és a kibertér védelme az ITBN fókuszában

Már kilencedik alkalommal rendezik meg Közép-Kelet-Európa legnagyobb IT biztonsági eseményét, az Informatikai Biztonság napját.

2013. szeptember 25–26-a között rendezik meg hazánk és Közép-Kelet-Európa legnagyobb IT biztonsági konferenciáját, az Informatikai Biztonság Napját (ITBN). A kétnapos rendezvényen hazai és nemzetközi IT-s és független szakemberek keresik a választ arra, hogy mennyire is vagyunk védtelenek a kibertérben és valóban megfigyel-e minket a "Big Brother". A világ legkülönbözőbb pontjairól érkező előadók idén is világszerte utazásra hívják a látogatókat, újdonságként pedig a személyes biztonság, az állampolgárok védelme is terítékre kerül.

Szinte még sosem volt ennyire aktuális az ITBN, és az informatikai biztonság kérdése, hiszen az elmúlt hetekben az amerikai megfigyelési botránytól és a *Snowden* üggyel volt hangos a sajtó, olyan kérdéseket feszegetve, amelyre a rendezvény keretei belül is megpróbálnak válaszokat találni. Így lesz majd a nyitóelőadás egy rendhagyó, szakmai, politikai kitekintés *Nógrádi György*, biztonságpolitikai szakértő tolmácsolásában, aki segít a közelmúltban nagy port kavart *Snowden* ügy, és az amerikai *Nemzetbiztonsági Ügynökség (NSA)* kiszivárogtatási részleteinek megismerésében.

Az idei ITBN-en újdonságként a személyek, állampolgárok védelmére, a személyi biztonság témakörére is nagy hangsúlyt fektetnek a szervezők, de természetesen az ITBN-től megszokott vállalati IT biztonságmegközelítés is hangsúlyos marad. Az izraeli bázisú Checkpoint – mint az idei esemény kiemelt technológiai partnere – az aktuális támadási és sérülékenységi problémákról és azok megoldásáról tájékoztatja az érdeklődőket.

Egy igazán érdekes vendég is érkezik a rendezvényre az Amerikai egyesült Államokból: ő *Michael Schneider*. Több mint tíz éve dolgozik az amerikai hadseregnek különböző kibervédelmi munkakörökben. Dolgozott a védelmi minisztérium tisztjeként, ahol kibervédelmi Red Team-eket vezetett. A US Cybercommand vezető tiszthelyetteseként a kiszemelt célpontok meghatározásáért és a védelmi intézkedések meghozataláért volt felelős. A haditengerészetnél az információs hadműveletek parancsnokaként tevékenykedett.

Az esemény plenáris programjára *John Parker* érkezik Angliából, aki a McAfee termékigazgatója. A hálózati specialista Cisco egy érdekes témáról, vállalatok számára "hírszerzési" adatokat biztosító szolgáltatósról beszél majd. A kritikus infrastruktúrák biztonságát szem előtt tartó civil egyesület a KIBEV (Önkéntes Kibervédelmi Összefogás) szintén képviselteti magát az eseményen. ...

A T-Systems Magyarország Zrt. egy biztonságos valódi kirándulásra hívja a résztvevőket „betonbiztos” adatközpontjába és elmeséli azt is, hogy hogyan védekezhetnek a szervezetek a hacker körökben mostanság népszerű leterheléses támadások ellen. Több különleges cégtől független téma is előkerül idén. Ilyen például a közösségi média hekkelés - a webes technológia használata, és manipulálásának lehetőségei a választási kampányokban, mit tett és tehetett volna a magyar Anonymous csoport, mit tehetünk az állampolgárok biztonságtudatosságának fokozásáért?

A kétnapos ITBN konferencia helyszíné ismét a Cinema City Aréna mozi.

/SG.hu Hírlevél, 2013. szeptember 10., <http://www.sg.hu/>

(B.Bné)